

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΙΑΣ

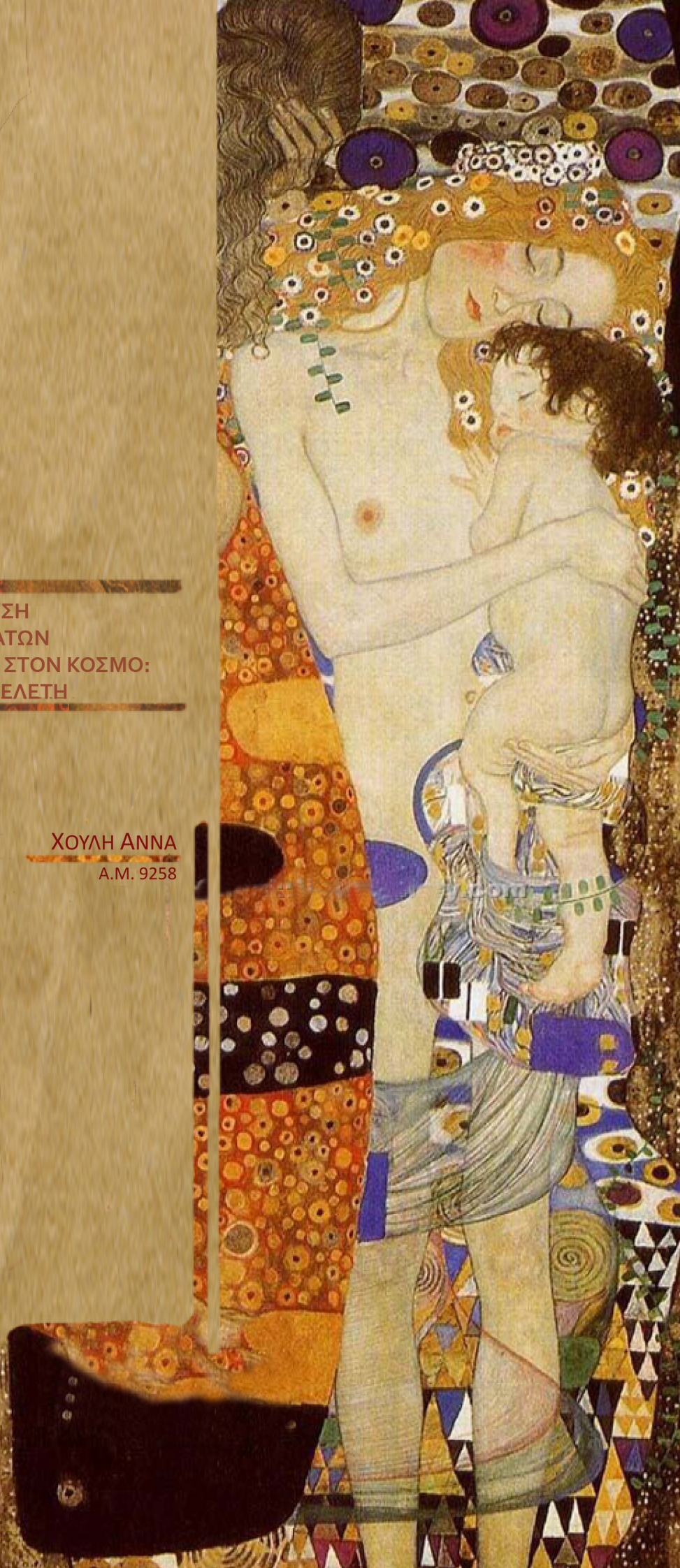
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2013

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΡΑΠΤΗΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ
ΤΩΝ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ:
ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΧΟΥΛΗ ANNA
Α.Μ. 9258

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τα νανουρίσματα τον ρόλο και τη σημασία τους στην Ελλάδα και στον κόσμο. Τα νανουρίσματα είναι απαλά τραγουδάκια που έχουν σκοπό να αποκοιμίσουν το παιδί. Αφού διαπιστώνουμε ότι η επίδραση τους στα παιδιά αφορά το γνωστικό, το γλωσσικό και συναισθηματικό επίπεδο προχωράμε σε μια συγκριτική μελέτη μεταξύ ελληνικών νανουρισμάτων (δημοτικά-έντεχνα) αλλά και από όλο τον κόσμο ως προς το θεματικό μοτίβο αλλά και ως προς την ακουστική-μουσική τους διάσταση. Παρατηρούμε ότι παρά τις διαφορές στα θέματα καθώς προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς και κοινωνίες, το ακουστικό-μουσικό στοιχείο των νανουρισμάτων εμφανίζει πολλές ομοιότητες αναδεικνύοντας την αξία τους σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	3
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Το νανούρισμα ως παγκόσμιο φαινόμενο.....	5
1.2 Η σημασία και η επίδραση του νανουρίσματος για το βρέφος και το παιδί.....	6
1.2.1 Ο ρόλος του μουσικού-ακουστικού κώδικα του νανουρίσματος.....	6
1.2.1.1 Έμβρυο.....	7
1.2.1.2 Πρόωρα νεογνά.....	9
1.2.2 Ο ρόλος του νανουρίσματος στη γλωσσική ανάπτυξη.....	10
1.2.2.1 Η γλωσσική ανάπτυξη κατά τη βρεφική ηλικία.....	11
1.2.2.2 Θεωρίες γλωσσικής ανάπτυξης.....	12
Θεωρία της μάθησης.....	12
Η γενετική άποψη.....	12
1.2.3 Η αλληλεπίδραση του μουσικού και του γλωσσικού κώδικα του νανουρίσματος.....	13
1.3 Νανουρίσματα και σχέση μητέρας –παιδιού.....	16

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Ανάλυση νανουρισμάτων και σύγκριση νανουρισμάτων.....	18
2.1.1 Ως προς τα θεματικά μοτίβα.....	18

2.1.1.1 Τα ελληνικά	
νανουρίσματα.....	19
Τα νανουρίσματα στην Ελλάδα –Ιστορική αναδρομή.....	19
Δημοτικό τραγούδι και νανούρισμα.....	21
Δημοτικά νανουρίσματα και μοτίβα.....	22
2.1.1.1.1 Δημοτικά νανουρίσματα.....	26
2.1.1.1.2 Έντεχνα νανουρίσματα.....	33
2.1.1.1.3 Σύγκριση Πίνακας Α.....	36
2.1.1.2 Νανουρίσματα από άλλες	
χώρες.....	37
2.1.1.2.1 Ευρώπη.....	37
Αγγλικά νανουρίσματα.....	37
Τούρκικα νανουρίσματα.....	39
Ιταλικά νανουρίσματα.....	42
Νανουρίσματα από την Ρουμανία.....	44
2.1.1.2.2 Αφρική.....	47
2.1.1.2.3 Λατινική Αμερική.....	48
2.1.1.2.4 Ασία.....	50
2.1.1.3 Σύγκριση ξένων και ελληνικών νανουρισμάτων-Πίνακας Β.....	51
2.1.2 Ως προς την μουσική- ακουστική διάσταση –Πίνακας Γ.....	53
Συμπεράσματα –Επίλογος.....	54
Βιβλιογραφία.....	56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως δηλώνεται και στον τίτλο της εργασίας βασικό αντικείμενο της έρευνας μας αποτελούν τα νανουρίσματα. Ο λόγος που μας ενδιαφέρει το συγκεκριμένο αντικείμενο είναι επειδή έχει τη μουσική ως ένα από τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα και συγκεκριμένα τη μουσική που απευθύνεται σε βρέφη και παιδιά, δηλαδή έχει τόσο μουσικό όσο και παιδαγωγικό ενδιαφέρον. Έχει μάλιστα διαπιστωθεί ότι μέσα από την διαδικασία του νανουρίσματος εδραιώνονται ισχυροί δεσμοί επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδιών. Μέσα στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης μαθαίνει το παιδί να κατευθύνει συνειδητά τα συναισθήματα και την συμπεριφορά του. Οι γονείς τραγουδώντας στο παιδί τους, το βοηθούν να αντιδράσει και να αναγνωρίσει ηχητικά σχήματα που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη της ομιλίας και την εκμάθηση της γλώσσας.

Στην παρούσα λοιπόν εργασία θα επιχειρήσουμε αρχικά να ορίσουμε το «νανούρισμα» στο οποίο συνυπάρχει η ακουστική και η νοηματική διάσταση της γλώσσας και στη συνέχεια θα ερευνήσουμε τους τρόπους που αυτό επιδρά στα παιδιά. Έτσι διατυπώνουμε τα εξής ερευνητικά ερωτήματα :

- Πως επιδρά ο μουσικός και πως ο γλωσσικός κώδικας των νανουρισμάτων στη γνωστική ανάπτυξη του βρέφους και του παιδιού;
- Οι δύο αυτοί κώδικες λειτουργούν ανεξάρτητα ή συνδυαστικά μεταξύ τους ως προς την επίδραση αυτή;
- Ποιος είναι ο ρόλος των νανουρισμάτων στην κάλυψη των συναισθηματικών αναγκών τόσο του παιδιού όσο και του ενήλικα;

Προκειμένου να απαντήσουμε στα παραπάνω ερωτήματα θα αναφερθούμε εκτενώς αρχικά στη σημασία της μουσικής γενικότερα και κατ' επέκταση και του νανουρίσματος στο βρέφος και στο παιδί και στη συνέχεια στην επίδραση της ομιλίας των ενηλίκων σε αυτό. Θα εξετάσουμε επίσης τη σύνδεση τόσο του

μουσικού όσο και του γλωσσικού κώδικα επειδή προσλαμβάνει ταυτόχρονα και τους δύο. Έπειτα θα αναφερθούμε στη σημασία της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ μητέρας και παιδιού κατά τη διάρκεια του νανουρίσματος.

Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί μία συγκριτική έρευνα με νανουρίσματα τόσο από την Ελλάδα όσο και από διάφορα μέρη του κόσμου. Ο μεγαλύτερος αριθμός αυτών των νανουρισμάτων ανήκει στα ελληνικά καθώς, σε σχέση με τις δυνατότητες χρήσης τους, μας ενδιαφέρουν πιο άμεσα. Θεωρήσαμε μάλιστα ιδιαίτερα σημαντικό να εξετάσουμε τόσο παραδοσιακά, όσο και κάποια έντεχνα νανουρίσματα, προκειμένου να διαπιστώσουμε τις διαφορετικές και ποικίλες εκφάνσεις του ίδιου φαινομένου στο πλαίσιο ενός πολιτισμού. Παράλληλα θα παραθέσουμε χαρακτηριστικά παραδείγματα νανουρισμάτων από διαφορετικές χώρες της Ευρώπης αλλά και του κόσμου ολόκληρου ώστε να διαπιστώσουμε τυχόν ομοιότητες. Κριτήρια της σύγκρισης μας θα αποτελέσουν αρχικά τα θεματικά μοτίβα και στη συνέχεια τα μουσικά-ακουστικά στοιχεία αφού στα νανουρίσματα η γλώσσα και η μουσική συνυπάρχουν. Σκοπός μας είναι απαντώντας στα ερευνητικά μας ερωτήματα να διαπιστώσουμε γιατί το νανούρισμα έχει τέτοια επίδραση στο παιδί, αν είναι η μουσική, ο στίχος ή ακόμα και η συναισθηματική κατάσταση του ενήλικα που την μεταφέρει στο παιδί μέσω του τραγουδιού, αλλά και πώς καταφέρνει να έχει το ίδιο καθησυχαστικό αποτέλεσμα σε διάφορους πολιτισμούς και χώρες αφού παρά τις διαφορές των πολιτισμών τα νανουρίσματα διαθέτουν την ίδια ποιητικότητα, εκφράζοντας τα συναισθήματα του ενήλικα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Το νανούρισμα ως παγκόσμιο φαινόμενο

Το τραγούδι είναι ένας παγκόσμιος τρόπος έκφρασης και ένα σημαντικό όχημα εκπολιτισμού. Εμφανίζεται σε κάθε πολιτισμό και χρονική περίοδο (Rock, κ.ο., 1999). Η έκθεση σε αυτή τη μορφή έκφρασης ξεκινάει από την παιδική ηλικία με τα νανουρίσματα και τα παιδικά τραγούδια (Uhyk, κ.ο.,1992). Με τον όρο νανούρισμα εννοούμε το απαλό και σιγανό τραγούδι που τραγουδάμε συνήθως σε βρέφη ή σε μικρά παιδιά για να αποκοιμηθούν και διαθέτει ανεξαρτήτως πολιτισμού ή γλώσσας τα εξής μουσικά χαρακτηριστικά : κινείται σε υψηλότερους τόνους, είναι αργό, μονότονο, με καθοδικές μουσικές φράσεις (Ράπτης,2008) χωρίς μεγάλες διασπάσεις στο ρυθμό και στη μελωδία (Σαλακάκ,2004). Το ήσυχο αυτό μελωδικό τραγούδι είναι πιο αποτελεσματικό όταν τραγουδιέται με απαλή και σιγανή φωνή από οικεία πρόσωπα (μητέρα, πατέρα, γιαγιά). Το γεγονός ότι απαντάται σε όλους τους πολιτισμούς με παρόμοια χαρακτηριστικά ερμηνεύεται από το ότι εξυπηρετεί τον ίδιο σκοπό, να κοιμίσει δηλαδή το παιδί, φανερώνοντας την σπουδαιότητα του. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι ακόμα και η ομιλία των ενηλίκων όταν απευθύνονται στα παιδιά παρουσιάζει ομοιότητες είτε πρόκειται για τονικές είτε για μη τονικές γλώσσες (Uhyk, κ.ο.,1992). Συγκεκριμένα διαθέτει ευρύτερο τονικό φάσμα, ψηλές τονικότητες και χρησιμοποιεί σύντομες φράσεις και μεγάλες παύσεις, τα οποία προσδίδουν στη γλώσσα μια μουσική ποιότητα (Uhyk, κ.ο.,1992).

Παράλληλα στα νανουρίσματα παρατηρούμε ότι δίνεται αρκετή σημασία στην ακουστική διάσταση της γλώσσας και αυτό γίνεται για να δημιουργηθεί έτσι το κατάλληλο μελωδικό πλαίσιο που θα φέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα (Ράπτης,2008). Αυτό επιτυγχάνεται με την επανάληψη λέξεων που εμπεριέχουν τα φωνήεντα «α» και «ι» (νάνι) , αλλά και με την δημιουργία παρατεταμένων ήχων φωνηέντων «...ωωω...» (Ράπτης,2008). Το νανούρισμα συνήθως συνοδεύεται από ρυθμικές κινήσεις ή λικνίσματα στην αγκαλιά της μητέρας ή στην κούνια του βρέφους. Κατά τη διάρκεια του νανουρίσματος η μητέρα πλάθει με τους στίχους

έναν κόσμο δικό της πιο επιθυμητό και καθώς ηρεμεί εκείνη το βρέφος αντιλαμβάνεται την τρυφερότητα, την ασφάλεια και τη γαλήνη και αποκοιμίζεται (Οικονομόπουλος, 1999). Έρευνες έχουν δείξει ότι τα νανουρίσματα προσφέρουν πολλά περισσότερα από το να κοιμίζουν το μωρό (Σαλακάκ, 2004). Μέσω τόσο του μουσικού όσο και του γλωσσικού κώδικα βοηθούν στην γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού αλλά και προωθούν τη σχέση στοργής μεταξύ γονέα-παιδιού. Αυτό συμβαίνει γιατί τα τρία πρώτα χρόνια της ζωής είναι πολύ σημαντικά για την ανάπτυξη του εγκεφάλου και της νοημοσύνης. Την περίοδο εκείνη ο εγκέφαλος είναι πολύ δεκτικός στη μάθηση μέσω και των πέντε αισθήσεων. Άρα αν οι ενήλικοι μιλούν και τραγουδούν στα παιδιά από νωρίς, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να διακρίνουν τους ήχους και να κατανοήσουν αργότερα την γλώσσα τους και την ομιλία (Σαλακάκ, 2004). Προκειμένου να αποδείξουμε τη σημασία αυτή των νανουρισμάτων θα αναφερθούμε στη συνέχεια στο ρόλο που διαδραματίζει τόσο το ακουστικό περιβάλλον και ο ήχος όσο και το γλωσσικό περιβάλλον στην ανάπτυξη του εμβρύου και του βρέφους.

1.2 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΡΕΦΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

1.2.1 Ο ρόλος του μουσικού-ακουστικού περιβάλλοντος του νανουρίσματος

Τα πρώτα χρόνια της ζωής του βρέφους είναι καθοριστικά για το υπόλοιπο της ζωής του. Όταν γεννιέται, ο εγκέφαλος του βρέφους είναι μια μάζα από νευρώνες που συνδέονται με διάφορες περιοχές του εγκεφάλου με εκπληκτικούς ρυθμούς, κάνοντας το ικανό να αναπτύξει πνευματικές και σωματικές δεξιότητες (Σαλακάκ, 2004). Το γεγονός ότι το βρέφος κατά τις πρώτες μέρες της ζωής του βλέπει θολά και η αντίληψη του για το περιβάλλον του γίνεται μέσω της ακοής καθιστά τον ρόλο

των ακουσμάτων του ιδιαίτερα σημαντικό (Σαλακάκ,2004). Άλλωστε από τον πέμπτο μήνα που βρισκόταν στην κοιλιά της μητέρας του μπορούσε να ακούει αναγνωρίζοντας γνώριμους του ήχους, όπως τη φωνή της μητέρας του και διακρίνοντας τους από απότομους και δυνατούς θορύβους (Σαλακάκ,2004). Έτσι το βρέφος πλέον δέχεται από τον εξωτερικό του κόσμο μια εισροή από πολλά ηχητικά, πολλές φορές ενοχλητικά, ερεθίσματα. Οι ενοχλητικοί αυτοί ήχοι αντικαθίσταται βαθμιαία με ήχους ικανοποιητικούς με μεγαλύτερο νόημα (Σαλακάκ,2004). Αν το περιβάλλον του είναι καλό τότε οι ήχοι που δέχεται δημιουργούν ένα πρώιμο συμβολικό δεσμό με ευχάριστα γεγονότα. Η ησυχία και η πλήρης σιωπή ,από την άλλη , μπορεί να δημιουργήσουν την αίσθηση απειλής (Σαλακάκ,2004).

1.2.1.1 Έμβρυο

Το μεγαλύτερο μέρος των ακουστικών εμπειριών του εμβρύου αποτελείται από τους ήχους και τον ρυθμό της ροής του αίματος στον πλακούντα (Σαλακάκ,2004). Το έμβρυο μέσα στην κοιλιά της μητέρας του νιώθει τους ήχους σαν δονήσεις. Μπορεί να ακούει τους χτύπους της καρδιάς της αλλά και τους δικούς του (Σαλακάκ,2004). Επίσης, έχουμε τον ήχο και τις δονήσεις του υγρού που περνά μέσα από τον ομφάλιο λώρο και τρέφει το βρέφος (αμνιακό υγρό), (Δημητρίου – Χατζηνεοφύτου,2001).

Οι εξωτερικοί ήχοι όπως η φωνή της μητέρας, οι κινήσεις της και ήχοι από το περιβάλλον της γίνονται αισθητοί σαν δονήσεις από το αμνιακό υγρό σε όλο το σώμα (Σαλακάκ,2004).

Το έμβρυο όμως αρχίζει να ακούει πραγματικά περίπου από την 26η εβδομάδα της κύησης που μπαίνει σε λειτουργία το ακουστικό σύστημα του εγκεφάλου (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Παρότι οι ήχοι φθάνουν στα αυτιά του εμβρύου είναι παραποιημένοι λόγω των υγρών και των ιστών που το περιβάλλουν (Σαλακάκ,2004). Το έμβρυο ακούγοντας ήχους , αντιδρά προσπαθώντας να καταλάβει τί άκουσε κάνοντας κινήσεις αλλά και με αλλαγές στον καρδιακό του παλμό (Lecapuet κ.ο.,1988) . Ακόμα και από την κοιλιά της μητέρας αρχίζει να αποκτά γνώση, μαθαίνει δηλαδή να μην προσέχει τους γνώριμους και

επαναλαμβανόμενους ήχους αλλά να ανταποκρίνεται σε αυτούς που του κινούν το ενδιαφέρον (Σαλακάκ,2004). Στο τελευταίο τρίμηνο της κύησης είναι απόλυτα ικανό να ξεχωρίζει τους μονότονους από τους ενδιαφέροντες για αυτό ήχους (Leader κ.ο.,1982).

Μελέτες που έχουν γίνει για την αντίληψη του βρέφους σε σχέση με τη μουσική δείχνουν ότι το έμβρυο εκτός ότι μαθαίνει μουσική μέσα στην κοιλιά της μητέρας του αλλά μπορεί να τη θυμάται και αφού γεννηθεί (Σαλακάκ,2004). Έχει αναφερθεί ότι βρέφος μίας εβδομάδας έδειχνε ότι προτιμούσε το νανούρισμα που άκουγε από την μητέρα του κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης (Righetti,1996). Άλλη έρευνα έχει δείξει ότι ένα νεογέννητο βρέφος ηρεμεί ευκολότερα και πιο γρήγορα όταν ακούει νανούρισμα που του τραγουδούσε η μητέρα του κατά τη διάρκεια της κύησης παρά οποιοδήποτε άλλο νανούρισμα ή τραγούδι (Satt,1984).

Πολύ σημαντικό είναι για το έμβρυο να ακούει τη φωνή της μητέρας του. Μητέρες που ακολουθούσαν ένα ημερήσιο πρόγραμμα, από την 28η έως την 36η εβδομάδα της κύησης, το οποίο περιλάμβανε νανούρισμα, μουσική και χείρισμα της κοιλιάς, είδαν ότι τα βρέφη αργότερα ήταν ικανότερα να προσανατολίζονται προς την φωνή της μητέρας τους (Dookchitra κ.ο.,1988).

Είναι γνωστές μελέτες που υποστηρίζουν ότι η χρήση της μουσικής προγεννητικά βοηθάει την ανάπτυξη του βρέφους , πράγμα που δηλώνει ότι μπορεί να βοηθήσει γενικότερα στη μείωση ή και επανόρθωση προβλημάτων αναπτυξιακής καθυστέρησης(Σαλακάκ,2004). Με τα παραπάνω θέματα είχε ασχοληθεί ο Γάλλος γιατρός Alfred Tomatis. Ο Tomatis ήταν ο πρώτος που υποστήριξε ότι το έμβρυο μπορεί και ακούει πραγματικά μέσα από την κοιλιά της μητέρας του την φωνή της, καθώς και ότι το αυτί είναι το πρώτο όργανο που είναι πλήρως λειτουργικό όταν το έμβρυο είναι τεσσάρων μηνών (Σαλακάκ,2004). Μέσα από πολλές επιστημονικές έρευνες και μελέτη βιβλιογραφίας ο Tomatis έφτασε στο συμπέρασμα ότι η φωνή της μητέρας είναι πολύ σημαντική για την συναισθηματική κατάσταση του εμβρύου (Σαλακάκ,2004). Το προετοιμάζει όμως και για την ομιλία και την γλώσσα του μετά τη γέννηση , εφόσον η ακρόαση ξεκινάει να γίνεται μέσα στη μήτρα.

Βλέπουμε λοιπόν ότι το έμβρυο μέσα από την ομιλία ή ενός τραγουδιού που ακούει λαμβάνει πολλές πληροφορίες και συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία της μάθησης μέσω της ακοής (από το 2ο και 3ο τρίμηνο). Για αυτό και παίζει τεράστιο ρόλο να δέχεται αυτά τα ερεθίσματα το έμβρυο.

1.2.1.2 Πρόωρα

Κάποιες μελέτες που έχουν ασχοληθεί με τη χρήση της μουσικής στα νεογέννητα και συγκεκριμένα στα πρόωρα βρέφη, έχουν αποδείξει τα οφέλη των νανουρισμάτων και της κλασικής μουσικής (Cassidy κ.ο.,1998). Αρχικά, μελέτη που έγινε σε πρόωρα νεογέννητα που ανέπνεαν με μηχανική υποστήριξη και σε νεογέννητα με προβλήματα αναπνοής και χαμηλά επίπεδα οξυγόνου, έδειξε ότι η διέγερση με ήχους της μήτρας και τη χρήση μουσικής φάνηκε πολύ χρήσιμη (Σαλακάκ,2004). Οι μελέτη έδειξε επίσης ότι υπήρξαν αυξήσεις στη πληρότητα οξυγόνου αλλά και μειωμένα επίπεδα εκνευρισμού (Σαλακάκ,2004). Πιο συγκεκριμένα, έρευνα που έχει γίνει για τη χρήση νανουρισμάτων σε νεογέννητα που βρίσκονταν στην μονάδα εντατικής θεραπείας, έδειξε ότι τα βρέφη είχαν λιγότερα επεισόδια έλλειψης οξυγόνου αλλά και αυξήθηκε κατά το διπλάσιο το ημερήσιο βάρος τους (Caine,1991). Η μουσική έχει αποδειχτεί ότι βοηθά επίσης τα πρόωρα βρέφη να παίρνουν εξιτήριο τρεις με πέντε μέρες νωρίτερα από το προβλεπόμενο, έχουν δηλαδή ευεργετικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη τους (Σαλακάκ,2004). Αυτό γίνεται γιατί κάποια από τα βασικά στοιχεία για την ανάπτυξη του βρέφους και την ολιγοήμερη παραμονή του στο μαιευτήριο, είναι η μειωμένη διαθεσιμότητα οξυγόνου στο αίμα και η αυξημένη κατανάλωση οξυγόνου λόγω του στρες, και με την αυξημένη αντίδραση στο στρες καταναλώνονται πολύτιμες θερμίδες (Σαλακάκ,2004).

Για τα δύο πρώτα χρόνια της ζωής του βρέφους οι τιμές ανάπτυξης της περιφέρειας του κρανίου είναι μια αξιόπιστη ένδειξη του μεγέθους του εγκεφάλου (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Οι μειωμένες τιμές περιφέρειας του κρανίου

κατά την βρεφική ηλικία μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένο δείκτη ευφυΐας αργότερα (Σαλακάκ,2004). Η πρόωμη αποχώρηση από το ενδομήτριο ηχητικό περιβάλλον επηρεάζει την ωρίμανση του εγκεφάλου που φανερώνει τη σπουδαιότητα των ερευνών που απέδειξαν ότι η χρήση μουσικής στα πρόωρα βρέφη αυξάνει την περιφέρεια κρανίου και επηρεάζει θετικά τις αναπτυξιακές ικανότητες (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου, 2001).

Τα πρόωρα βρέφη ,έχουν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο εμπειριών σε σχέση με τον ήχο και τη μουσική. Προτιμούν τις γυναικείες φωνές και πιο συγκεκριμένα τη φωνή της μητέρας τους. Σε βρέφη που εκτίθενται στη ηχογραφημένη φωνή της μητέρας τους, στο μαιευτήριο , έχει παρατηρηθεί ανάπτυξη των λεκτικών και κινητικών τους δεξιοτήτων από την ηλικία των πέντε μηνών (Nocker,1999).

Φτάνουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η χρήση κλασικής μουσικής και των νανουρισμάτων μπορεί να φανεί πολύ χρήσιμη για τα πρόωρα βρέφη. Θα πρέπει όμως η μουσικές επιλογές να γίνονται με προσοχή. Θα πρέπει να αποφεύγονται οι απότομες αλλαγές, οι ξαφνικές αλλαγές στο tempo, η πολυπλοκότητα στην χροιά του ήχου και οι πολύπλοκοι συνδυασμοί οργάνων (Σαλακάκ,2004). Τα τραγουδάκια και η μουσική που πρέπει να χρησιμοποιείται στα πρόωρα βρέφη, πρέπει να είναι απλή, με ήσυχους ρυθμούς, με λυρικές μελωδίες, απαλό ηχόχρωμα και απλές αρμονίες (Σαλακάκ, 2004).

1.2.2 Ο ρόλος του γλωσσικού κώδικα του νανουρίσματος

Στην προηγούμενη ενότητα αναφερθήκαμε στη σπουδαιότητα της μουσικής στην ανάπτυξη αρχικά του εμβρύου και αργότερα του βρέφους , καθώς ο εγκέφαλος μας αντιλαμβάνεται τη μουσική μέσω πολλών περιοχών του. Υπάρχουν μάλιστα απόψεις που λένε ότι όταν το βρέφος ακούει μουσική ,αναπτύσσει νευρωνικές συνδέσεις που ωφελούν το κύκλωμα του εγκεφάλου που είναι υπεύθυνο για την αντίληψη του χώρου, την κατανόηση της έννοιας των μαθηματικών αλλά και της ομιλίας (Σαλακάκ,2004). Το γεγονός αυτό αποκτάει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περίπτωση των νανουρισμάτων τα οποία συνδυάζουν το γλωσσικό και μουσικό

κώδικα. Έτσι στη συνέχεια κρίνουμε σκόπιμο να αναφερθούμε στο ρόλο που διαδραματίζουν τα γλωσσικά ερεθίσματα στην απόκτηση του λόγου.

1.2.2.1 Η γλωσσική ανάπτυξη κατά τη βρεφική ηλικία

Μία από τις συναρπαστικότερες πτυχές της ανθρώπινης ανάπτυξης είναι η διαδικασία μέσα από την οποία το παιδί κατακτά τη γλώσσα της κοινότητας όπου αναπτύσσεται (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Η ανάπτυξη της γλώσσας είναι ένα πολύπλοκο επίτευγμα που συντελείται από τα παιδιά κατά τη διάρκεια της βρεφικής και προσχολικής ηλικίας (Βοσνιάδου,2001). Ακολουθεί μια καλά προκαθορισμένη ακολουθία, η οποία φαίνεται πως οφείλεται σε μια βιολογική προδιάθεση για την εκμάθηση της γλώσσας, την οποία όμως επηρεάζουν και περιβαλλοντικοί παράγοντες και κυρίως ο τρόπος που οι ενήλικες μιλούν στα παιδιά (Βοσνιάδου,2001). Το φωνολογικό και σημασιολογικό στοιχείο της γλώσσας αναπτύσσεται ραγδαία κατά τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Η γλωσσική παραγωγή αρχίζει με άναρθρους ήχους , που γρήγορα αυξάνονται σε συχνότητα και ποικιλία ανάμεσα στον τέταρτο και έβδομο μήνα. Στη συνέχεια , στον έκτο με έβδομο μήνα αρχίζει το «βάβισμα» που χαρακτηρίζεται από την επανάληψη συλλαβών που περιέχουν το ίδιο σύμφωνο «..μπα, μα, να» (Βοσνιάδου,2001). Σε αυτή την ηλικία αρχίζει και η διαφοροποίηση των ήχων που παράγουν τα βρέφη σε σχέση με το γλωσσικό περιβάλλον στο οποίο εκτίθενται (Βοσνιάδου,2001). Τα πρώτα χαρακτηριστικά της μητρικής γλώσσας που εμφανίζονται είναι ο ρυθμός και ο τονισμός. Γύρω στον ένατο με δωδέκατο μήνα το βρέφος είναι σε θέση να κάνει λεκτικές ανταλλαγές που μπορεί να είναι εντελώς ακατανόητες από πλευράς νοήματος αλλά έχουν τον σωστό τονισμό και ρυθμό (Βοσνιάδου,2001). Το στάδιο αυτό , ανάμεσα στο βάβισμα και στην πρώτη πραγματική λέξη, είναι μια μεταβατική περίοδος στα πλαίσια της οποίας το βρέφος παράλληλα με τις γλωσσικές ικανότητες που αναπτύσσει, παρουσιάζει και πρόοδο στην γνωστική ανάπτυξη καθώς αρχίζει να αντιλαμβάνεται τις λέξεις με το εννοιολογικό τους περιεχόμενο (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Τα βρέφη σε αυτό το στάδιο καταβάλλουν προσπάθεια για να επικοινωνήσουν με τους γύρω

τους χρησιμοποιώντας το λόγο, κάνοντας απόπειρες να μιμηθούν λέξεις των ενηλίκων του στενού τους περιβάλλοντος. Οι ενήλικες ενισχύουν την προσπάθεια τους δείχνοντας ενθουσιασμό και χαρά στις προσπάθειες αυτές των παιδιών (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001).

1.2.2.2 Θεωρίες γλωσσικής ανάπτυξης

Η θεωρία της μάθησης

Στο βιβλίο του , ο αμερικάνος ψυχολόγος B.F. Skinner, «Verbal Behavior» του 1957 προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τις αρχές της θεωρίας της μάθησης , για να εξηγήσει το φαινόμενο της γλωσσικής ανάπτυξης, υποστηρίζει ότι οι κύριοι μηχανισμοί πίσω από το φαινόμενο αυτό ήταν η ενίσχυση, η μίμηση και η άσκηση (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Το βασικό του επιχείρημα ήταν ότι οι ενήλικες ενισχύουν τις φωνητικές προσπάθειες του παιδιού, παρακινώντας το έτσι να προσεγγίζει όλο και περισσότερο πραγματικές λέξεις και εκφράσεις (Βοσνιάδου,2001). Η θεωρία της μάθησης τονίζει επίσης το ρόλο της μίμησης και της άσκησης σε σχέση με τη γλωσσική ανάπτυξη (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Καθώς τα παιδιά μιμούνται τους γονείς μαθαίνουν καινούριες λέξεις και καινούριους τρόπους συνδυασμούς των λέξεων μεταξύ τους. Για αυτό και παίζει σημαντικό ρόλο στην απόκτηση της γλώσσας. Παρότι οι μηχανισμοί της μίμησης, ενίσχυσης και της άσκησης διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο στην απόκτηση της γλώσσας δεν μπορούν να εξηγήσουν από μόνοι τους τη διαδικασία της απόκτησης της γλώσσας (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Το παιδί δεν είναι ένας παθητικός δέκτης που δέχεται και μιμείται τυφλά ότι ακούει. Εξάλλου από τα λάθη που παρατηρούμε στην ομιλία των παιδιών φαίνεται καθαρά ότι δε μιμούνται παθητικά κάποιες λέξεις που ακούν αλλά γενικεύουν κάποιους κανόνες όπως για παράδειγμα τη δημιουργία του πληθυντικού των ρημάτων ή του αορίστου των ρημάτων (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001).

Η γενετική άποψη

Τα παραπάνω επιχειρήματα έθεσαν τη συζήτηση σε διαφορετικές βάσεις , με τους επιστήμονες να τονίζουν περισσότερο τον ρόλο εγγενών , βιολογικών παραγόντων

στην απόκτηση της γλώσσας (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Οι περισσότεροι ψυχολόγοι υποστήριξαν ότι το παιδί δεν μιμείται τυφλά ό,τι ακούει αλλά αναλύει τη γλώσσα και εξάγει από αυτές ορισμένους κανόνες (Βοσνιάδου,2001). Σύμφωνα με το έργο του γλωσσολόγου Noam Chomsky, τα παιδιά διαθέτουν έναν έμφυτο , εγγενή μηχανισμό κατάκτησης της γλώσσας που επιτρέπει στα παιδιά να κάνουν τα παραπάνω (Βοσνιάδου,2001). Υπάρχουν επίσης απόψεις ότι οι βασικές γλωσσικές έννοιες ωριμάζουν κατά το πρώτο έτος της ηλικίας όταν ο ανθρώπινος εγκέφαλος είναι προγραμματισμένος για αυτή τη διαδικασία (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Τα στοιχεία αυτά υποστηρίζονται και από το γεγονός ότι τα παιδιά σε όλους τους πολιτισμούς μαθαίνουν τη μητρική τους γλώσσα με τον ίδιο τρόπο καθώς περνούν από τα ίδια εξελικτικά στάδια στις ίδιες ηλικίες (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001).

Αν και μέσα από τις μελέτες φαίνεται ότι τα παιδιά διαθέτουν όντως κάποιες εγγενείς ικανότητες για την απόκτηση της γλώσσας δεν αποτελούν απόδειξη ότι η άσκηση και η εμπειρία δε διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαδικασία (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέραμε, φτάνουμε στο συμπέρασμα ότι οι παράγοντες για την απόκτηση της γλώσσας είναι πολλοί. Για την γλωσσική ανάπτυξη , τα παιδιά διαθέτουν τον εγγενή μηχανισμό , αλλά και είναι απαραίτητες οι εμπειρίες και η άσκηση μέσα στο περιβάλλον τους (Βοσνιάδου,2001). Η συμβολή των γονιών και κυρίως της μητέρας στην γλωσσική ανάπτυξη παίζει σημαντικό ρόλο, αφού κατά τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας ,είναι εκείνοι που αποτελούν το άμεσο περιβάλλον του παιδιού (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001).

1.2.3 Η αλληλεπίδραση του μουσικού και του γλωσσικού κώδικα στο παιδί

Αν και η μουσική και η γλώσσα εξετάζονται ξεχωριστά, παρόλα αυτά έχουν πολλά κοινά σημεία. Οι ενήλικες όταν μιλάνε στα βρέφη τούς κάνουν ταυτόχρονα και μαθήματα γλώσσας, πιο συγκεκριμένα μαθήματα λόγου (Σαλακάκ,2004). Άλλωστε,

είναι γνωστό πως όταν δεν μιλάμε σε ένα βρέφος αυτό αργεί να αναπτύξει την ομιλία ενώ όσο πιο πλούσιο είναι το περιβάλλον του παιδιού σε γλωσσικά ερεθίσματα τόσο το καλύτερο (Βοσνιάδου,2001). Μάλιστα όσο περισσότερο έρχονται τα παιδιά σε επαφή με τη γλώσσα και με ανθρώπους γύρω τους που ανταποκρίνονται στις λεκτικές τους προσπάθειες, τόσο περισσότερο θα προσπαθούν να χρησιμοποιούν και τα ίδια τη γλώσσα (Βοσνιάδου,2001). Στη βρεφική ηλικία τα άτομα του στενού περιβάλλοντος του παιδιού, όπως η μητέρα, είναι και εκείνοι που παρέχουν στο παιδί τις πρώτες επαφές και εμπειρίες με τη γλώσσα (Πιάνος,2000). Φτάνουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι είναι πολύ σημαντικό για τα βρέφη να ακούν γνώριμες και οικείες φωνές να τους μιλάνε και να τους τραγουδάνε.

Από την άλλη μεριά αφού το βρέφος δεν έχει ακόμα τη δυνατότητα να αντιλαμβάνεται το εννοιολογικό σύστημα της γλώσσας, βασίζεται πολύ στο περιεχόμενο των ήχων που ακούει, όπως ένταση, ρυθμός, τονικό ύψος και χροιά (Σαλακάκ,2004). Βέβαια, ο τρόπος ομιλίας που χρησιμοποιούν οι ενήλικες στα βρέφη είναι διαφορετικός από τον τρόπο που μιλούν οι ίδιοι. Είναι ένας λόγος πιο άμεσος, αυτός που λέμε «μωρουδίστικος», με απλό περιεχόμενο, επαναλαμβανόμενους ήχους σε διάφορα τονικά ύψη (Σαλακάκ,2004). Ο «μητρικός λόγος» ,όπως λέγεται, χαρακτηρίζεται από σύντομες , γραμματικά ορθές προτάσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν περισσότερα ουσιαστικά, απλουστευμένο λεξιλόγιο, επαναλήψεις, αργή προφορά και υψηλό τόνο φωνής (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001) Τα μουσικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται στον μητρικό λόγο είναι χρήσιμα τόσο για την εκμάθηση της γλώσσας όσο και για την επικοινωνία μέσω συναισθημάτων (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001).

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι τα νανουρίσματα, τραγούδια που είναι για τα παιδιά και συγκεκριμένα για τα βρέφη, παρουσιάζουν πολλά κοινά στοιχεία με τον άμεσο αυτό λόγο. Έχουν επαναλαμβανόμενους ρυθμούς και μακρόσυρτους ήχους φωνηέντων (Σαλακάκ,2004). Τα κοινά αυτά χαρακτηριστικά υπάρχουν σε παγκόσμια κλίμακα και σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Αυτό μπορούμε να το διαπιστώσουμε και σε μία μελέτη που έχει γίνει (Uhyk κ.ο.,1992), όπου ζητήθηκε από αγγλόφωνους ενήλικες να ακούσουν δύο τραγούδια από διάφορους

πολιτισμούς και να αναγνωρίσουν ποιο από τα δύο είναι το νανούρισμα, το οποίο και κατάφεραν σε μεγάλο ποσοστό. Σε μια επιπρόσθετη δοκιμασία ζητήθηκε να αναγνωρίσουν ενήλικες νανουρίσματα από τα οποία είχαν αφαιρεθεί ηλεκτρονικά τα λόγια. Σε αυτή τη περίπτωση ήταν λίγοι οι ενήλικες που κατάλαβαν ποιο είναι το νανούρισμα και ποιο όχι (Uhyk κ.ο.,1992). Άρα κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αυτό που καθιστά ένα νανούρισμα αναγνωρίσιμο, είναι ότι περιέχει πολλά στοιχεία από τον «μητρικό λόγο» (Uhyk κ.ο.,1992).

Από την άλλη μεριά διαπιστώνεται ότι και τα ίδια τα βρέφη δεν είναι απλοί παθητικοί ακροατές. Ο τρόπος που αντιδρούν στην προφορική επικοινωνία σημειώνεται ανάλογα, με αποτέλεσμα ο ενήλικας να επηρεάζεται στην ομιλία ή στο τραγούδι του (Σαλακάκ,2004). Το θέμα αυτό εξετάστηκε σε ένα πείραμα (Trehub,1993) που έγινε με τη συμμετοχή βρεφών από δυο πολιτισμούς :Αμερική και ανατολική Ινδία. Όπου μητέρες από τους δύο αυτούς πολιτισμούς τραγούδησαν ένα τραγούδι δικής τους επιλογής, τη μια φορά έχοντας το μωρό τους και την άλλη χωρίς την παρουσία του μωρού (Trehub,1993). Ενήλικες ακροατές έπρεπε να ακούσουν τις δύο ηχογραφήσεις και να κρίνουν πότε η μητέρα τραγουδάει με την παρουσία του μωρού. Οι περισσότεροι κατάφεραν να διακρίνουν τις διαφορές στις ηχογραφήσεις με επιτυχία (Trehub,1993).

Άλλωστε και η ίδια η γλώσσα διαθέτει μουσικά στοιχεία τα οποία είναι πολύ σημαντικά για την εμπέδωση και την εκμάθηση της γλώσσας. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι αν τα βρέφη ακούσουν μια άλλη γλώσσα από αυτήν που έχουν συνηθίσει μπορεί να εμφανίσουν αλλαγές στο ρυθμό ομιλίας τους (Βοσνιάδου,2001). Ταυτόχρονα τα κοινωνικά μηνύματα που λαμβάνονται από τα βρέφη μέσω των μουσικών στοιχείων του λόγου οδηγούν το παιδί να αρχίσει σιγά σιγά να ελέγχει την ένταση, το τονικό ύψος και τον ρυθμό στη φωνή και στον πρώιμο λόγο του, με σκοπό να επικοινωνήσει και να συνεννοηθεί με τα άτομα του περιβάλλοντος του (Βοσνιάδου,2001).

Από όλα τα παραπάνω γίνεται αντιληπτή η σημασία που έχει για το βρέφος και το παιδί η συνύπαρξη της μουσικής και της γλώσσας στα νανουρίσματα αφού οι δύο αυτοί παράγοντες είναι σύμφωνα με όσα προαναφέραμε ιδιαίτερα καθοριστικοί

για την γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Βέβαια σε αυτό το τελευταίο πρέπει να σημειωθεί ο σημαντικός ρόλος της μητέρας η οποία κατά κύριο λόγο είναι υπεύθυνη για τη διαδικασία της κοίμησης του παιδιού και κατά συνέπεια του νανουρίσματος. Στο ρόλο αυτό θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

1.3 Νανούρισμα και σχέση μητέρας παιδιού

Η μητέρα είναι, συνήθως, το πρόσωπο το οποίο αναλαμβάνει την ικανοποίηση των βασικών αναγκών του παιδιού που έχουν να κάνουν με τη σωματική φροντίδα και την παροχή τροφής στο παιδί (Καψάλης,2009). Ωστόσο η σημαντικότερη συμβολή της στην ανάπτυξη του παιδιού είναι η παροχή αγάπης, προστασίας και προσοχής (Καψάλης,2009). Κατά την πρώτη περίοδο της ζωής του, το βρέφος είναι απόλυτα εξαρτημένο από την μητέρα του και αποκτά και τις πρώτες ανθρώπινες συμπεριφορές (Καψάλης,2009). Άλλωστε γνωρίζουμε ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν είναι ενστικτώδης παρά αποκτάται και διαμορφώνεται (Σαλακάκ,2004). Η μητέρα και το βρέφος μέσα από την σχέση τους μαθαίνουν και βιώνουν συναισθήματα όπως η αγάπη. Η έλλειψη στοργής και φροντίδας μπορεί να οδηγήσει σε νοητική και κινητική καθυστέρηση αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και στο θάνατο (Σαλακάκ,2004). Από αρχαία ιδρυμάτων για ορφανά παιδιά στην Ευρώπη και στην Αμερική, τον 19ο και 20ο αιώνα, βλέπουμε ότι βρέφη που έμπαιναν στα ιδρύματα σε ηλικία μικρότερη από το πρώτο τους έτος είχαν υψηλό δείκτη θνησιμότητας, χωρίς βέβαια να μπορούν να εξηγήσουν τότε γιατί συνέβαινε αυτό, αφού η τροφή, η ένδυση τους και γενικά οι συνθήκες διαβίωσης ήταν ικανοποιητικές (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001). Η λύση βρέθηκε όταν ένα γερμανικό ίδρυμα προσέλαβε μία τροφό, η οποία μιλούσε στα βρέφη, τους τραγουδούσε και περνούσε τη μέρα της ασχολούμενη με το κάθε βρέφος ξεχωριστά. Μετά από αυτό ο δείκτης θνησιμότητας άρχισε να μειώνεται σημαντικά (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου,2001).

Η μητρική αγάπη και στοργή παίζει επίσης σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση υγιούς προσωπικότητας του παιδιού (Πιάνος,2000). Η έλλειψη προστασίας και προσοχής δεν επιδρούν μόνο αρνητικά στην ψυχική ευεξία και υγεία του παιδιού

αλλά και στην συμπεριφορά, η οποία σχετίζεται με την εξερεύνηση, τις κοινωνικές σχέσεις και την ικανότητα για μάθηση και κατά συνέπεια στην γενικότερη ανάπτυξη του (Πιάνος,2000) . Βλέπουμε λοιπόν, πόσο μεγάλη σημασία έχει το βρέφος να δέχεται την αγάπη, τη θαλπωρή και να νιώθει προστασία.

Σημαντικοί τρόποι επικοινωνίας με το βρέφος, για να νιώσει και τα παραπάνω, είναι η ομιλία, το τραγούδι, η σωματική επαφή (Καψάλης,2009). Το νανούρισμα είναι μια διαδικασία στην οποία επιτυγχάνονται και τα τρία. Είδαμε παραπάνω πόσο σημαντικό ρόλο παίζει το νανούρισμα στην γλωσσική ανάπτυξη και στην ομιλία του παιδιού. Ίδιας σημασίας είναι και οι συναισθηματικές ανάγκες που καλύπτει η διαδικασία του νανουρίσματος στο παιδί. Η μητέρα παίρνοντας στην αγκαλιά της το μωρό ή ακόμα και αν το έχει στην κούνια του, καθώς του τραγουδάει, ανεξάρτητα με το ρυθμό και τα λόγια, του μεταδίδει συναισθήματα και το παιδί απολαμβάνει την τρυφερότητα και την ασφάλεια από την παρουσία της (Σεργή,2000). Αξίζει να τονίσουμε ότι μέσα από το νανούρισμα , αλλά και γενικότερα μέσα από τη συναισθηματική και προστατευτική σχέση με το παιδί, δίνεται η ευκαιρία στον ενήλικα όχι μόνο να καταλαβαίνει τις ανάγκες του παιδιού και να αντιδρά ανάλογα αλλά να ικανοποιεί και δικές του συναισθηματικές ανάγκες επικεντρωμένος στο ποιητικό κείμενο των νανουρισμάτων (Ράπτης,2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΩΝ

2.1.1 ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΚΩΔΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΜΟΤΙΒΑ

Είδαμε παραπάνω ότι το νανούρισμα αποτελείται από την νοηματική διάσταση της γλώσσας αλλά και από την ακουστική. Με τον όρο νοηματική διάσταση εννοούμε το θεματικό περιεχόμενο της γλώσσας και πιο συγκεκριμένα του νανουρίσματος. Διαπιστώνουμε δηλαδή ότι υπάρχουν κάποια κοινά θεματικά μοτίβα τόσο στα δημοτικά μας νανουρίσματα όσο και στα έντεχνα τα οποία άλλωστε πολλές φορές είναι επηρεασμένα από τα δημοτικά. Για το λόγο αυτό θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τα κοινά αυτά θέματα προκειμένου να ελέγξουμε τη συχνότητα εμφάνισής τους. Μάλιστα θα επιχειρήσουμε να διευρύνουμε τον έλεγχο αυτό και στα ξένα νανουρίσματα ώστε να εντοπίσουμε ομοιότητες και διαφορές.

2.1.1.1 ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Το νανούρισμα στην Ελλάδα αποτελεί κατά κύριο λόγο λαϊκό δημιούργημα αφού ανήκει σε υποκατηγορία των δημοτικών τραγουδιών. Αυτό δε σημαίνει ότι η σύνθεση των νανουρισμάτων ολοκληρώθηκε κατά τη περίοδο εκείνη απλώς κρίναμε σκόπιμο να δώσουμε έμφαση στα δημοτικά τραγούδια επειδή υπερτερούν ποσοτικά σε σχέση με τα υπόλοιπα. Για να αποδείξουμε την ιδιαίτερη σημασία τους θα αναφερθούμε στην ιστορική τους πορεία.

Τα νανουρίσματα στην Ελλάδα-Ιστορική αναδρομή

Τα νανουρίσματα στην Ελλάδα υπάρχουν εδώ και χιλιάδες χρόνια. Τα συναντάμε σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας αλλά και σε περιοχές που κατοικούνταν από ελληνικούς πληθυσμούς. Είναι τραγούδια φτιαγμένα από μητέρες αφιερωμένα στα παιδιά τους. Ανήκουν στα δημοτικά τραγούδια.

Από τους αρχαίους χρόνους η Ελληνίδα μητέρα αποκοίμιζε το μωρό της με “βαυκαλήματα” ή “καταβαυκαλίσεις”, όπως ονόμαζαν τα νανουρίσματα(Σεργή,2000). Από την αρχαιότητα πριν από τον Πλάτωνα δεν έχουν διασωθεί κείμενα που να μας διαφωτίζουν ,βρίσκουμε όμως αρκετά στοιχεία που δηλώνουν ότι οι Αρχαίοι επικαλούνταν τον Ύπνο για να απαλύνει με την παρουσία του τις δυσκολίες των ανθρώπων (Σεργή,2000). Σε ευρεία χρήση ήταν επίσης και η συνήθεια να “λικνίζουν” τα μωρά, κάτι που φαίνεται ότι υποστήριζαν οι Έλληνες συγγραφείς της εποχής καθώς γνώριζαν το κατευναστικό και υπνωτικό αποτέλεσμα που έχουν το λίκνισμα και το νανούρισμα στο νευρικό σύστημα των παιδιών (Οικονομόπουλος,1999). Συγκεκριμένα ο Πλάτωνας, μεγάλος Αθηναίος φιλόσοφος του πέμπτου αιώνα προ Χριστού , αναφέρεται σχετικά στο έργο του “Νόμοι”, δίνοντάς μας πληροφορίες για την χρησιμότητα του λικνίσματος αλλά και για τον τρόπο που αποκοίμιζαν τότε τα παιδιά: «....η τροφή και η κίνηση του σώματος και

της ψυχής των πάρα πολύ νέων που γίνεται συνεχώς κατά το δυνατόν, μέρα και νύχτα, είναι ωφέλιμη για όλους μεν ανεξαιρέτως, κυρίως για τους πολύ μικρούς, οι οποίοι αν ήταν δυνατόν θα έπρεπε να ζουν λικνιζόμενοι σαν να έπλεαν συνεχώς. Αυτό πρέπει να κάνει κανείς με τα νεογέννητα παιδιά. Αυτό πια μπορεί να το διαπιστώσει κανείς και από το εξής: ότι οι τροφοί των μικρών παιδιών έχουν διδαχθεί εκ πείρας και έχουν μάθει ότι είναι χρήσιμο πράγματι, εφόσον οι μητέρες θέλουν να κοιμίσουν τα παιδιά τους δεν τους προσφέρουν ησυχία αλλά αντιθέτως κίνηση κουνώντας τα στην αγκαλιά τους συνεχώς και όχι με σιωπή αλλά με κάποιο νανούρισμα, μαγεύοντας τα παιδιά σαν να παίζουν τον αυλό όπως κάνουν οι βακχείες χρησιμοποιώντας τη συνδυασμένη αυτή κίνηση του χορού και της μουσικής σαν γιατροσόφι».

Αργότερα, ο Θεόκριτος που ήταν ένας από τους σημαντικότερους ποιητές της Ελληνιστικής εποχής και έζησε τον 3ο αιώνα προ Χριστού, στο έργο του "Ειδύλλια", έσωσε το τραγούδι "νανούρισμα" της Αλκμήνης που έλεγε στα δίδυμα παιδιά της, τον Ηρακλή και τον Ιφικλή, κουνώντας τα μέσα στην ασπίδα, την οποία είχε πάρει λάφυρο στη μάχη ο άντρας της, Αμφιτρώων:

« Ύπνο γλυκό κι ύπνο αλαφρό παιδιά μου κοιμηθείτε. Κλείσετε τα ματάκια σας ευτυχισμένα αδέρφια. Καλότυχο το πλάγιασμα και το ξημέρωμα σας, και λέγοντας τα λόγια αυτά, κουνούσε την ασπίδα και τα παιδιά κοιμήθηκαν κι ύπνος γλυκός τα πήρε.»

Αναφορές για το νάνι-νάνι, λέξεις με τις οποίες ξεκινά συνήθως το ελληνικό νανούρισμα, βλέπουμε στο «Λεξικό» του Ησύχιου, στο οποίο υπάρχουν και οι λέξεις «νανίον» και «νυνίον» που χρησιμοποιούνταν εκείνη την εποχή για να αποκοιμίσουν τα παιδιά (Σεργή, 2000).

Πολύ αργότερα, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας δημιουργήθηκαν τα περισσότερα νανουρίσματα. Τότε, το δημοτικό τραγούδι βρισκόταν στην ακμή του καθώς ο καταπιεσμένος Έλληνας εξέφραζε με αυτόν τον τρόπο τις δυσκολίες και τα βάσανα του (Σεργή, 2000). Η Ελληνίδα μάνα κάτω από αυτές τις συνθήκες φτώχειας, καταστροφών και κινδύνων είχε πάντα το ενδιαφέρον της επικεντρωμένο στο παιδί της (Οικονομόπουλος, 1999). Τα νανουρίσματα είναι απλά, σύντομα,

ανεπιτήδευτα τραγουδάκια που κρύβουν μέσα τους νοήματα με τους πόθους και τις λαχτάρες της μάνας, για την υγεία, το μεγάλωμα και τη μελλοντική ευτυχία του παιδιού της (Οικονομόπουλος, 1999). Οι ελπίδες και οι προσδοκίες της για ένα ευτυχισμένο και πλούσιο μέλλον του παιδιού της, κάτι που η ίδια δεν είχε, ήταν τεράστιες. Τα νανουρίσματα τότε είχαν έντονα θρησκευτικά στοιχεία, οι μητέρες επικαλούνταν μια άλλη Μεγάλη Μάνα ,την Παναγία (Οικονομόπουλος,1999). Άλλες συνηθισμένες επικλήσεις είναι προς τον Ύπνο αλλά και στον Χριστό και σε διάφορους Αγίους. Μετά την απελευθέρωση η συνήθεια των μητέρων να νανουρίζουν τα μωρά τους δεν έπαψε να υπάρχει (Σεργή,2000). Τα νανουρίσματα αυτά ήταν γνωστά και μεταφέρονταν από γενιά σε γενιά και από στόμα σε στόμα με διάφορες παραλλαγές και νέες δημιουργίες. Ανάλογα με τον τόπο προέλευσης τα ελληνικά νανουρίσματα παρουσιάζουν και διαφορές ως προς το θέμα .Για παράδειγμα, σε νανουρίσματα της νησιωτικής Ελλάδας γίνονται αναφορές στον ήλιο, στη θάλασσα, στα καράβια (Σεργή,2000).

Στις μέρες μας, βλέπουμε μέσα από διάφορες έρευνες που έχουν γίνει ότι οι μητέρες σπάνια θα νανουρίσουν τα μωρά τους και αυτό είναι κάτι που θα κάνει πολύ περισσότερο η γιαγιά. Ο σύγχρονος τρόπος ζωής και η ανάπτυξη του τεχνολογικού πολιτισμού περιορίζουν το χρόνο και τις αντοχές της Ελληνίδας μητέρας. Επίσης, πολλές μητέρες δεν γνωρίζουν τις ευεργετικές ιδιότητες που έχει το νανούρισμα και ότι μέσα από αυτό μπορεί να καλύψει βιολογικές ,κοινωνικές και πνευματικές ανάγκες του παιδιού. Πρέπει λοιπόν να επισημανθεί η ενημέρωση της σύγχρονης ελληνίδας μητέρας για τα δημοτικά ελληνικά νανουρίσματα και τα οφέλη τους μέσα από βιβλία αλλά να μπορέσει και να τα ακούσει. Εκτός από τα δημοτικά νανουρίσματα αξίζει να αναφερθούμε σε νανουρίσματα σύγχρονα που έχουν συνθέσει αξιόλογοι μουσικοσυνθέτες όπως ο Μάνος Χατζιδάκις, ο Μάνος Λοΐζος και άλλοι, τα οποία θα αναλύσουμε παρακάτω.

Δημοτικό τραγούδι και νανούρισμα

Η γέννηση όλων σχεδόν των δημοτικών τραγουδιών χάνεται στα βάθη του χρόνου και δεν είναι δυνατό να προσδιορίσουμε πότε δημιουργήθηκε το καθένα (Καψωμένος,2008). Αρχικά το συνθέτει κάποιος λαϊκός ποιητής ή τραγουδιστής

εκφράζοντας κοινές σκέψεις και αντιλήψεις. Με την πάροδο του χρόνου το τραγούδι αυτό τραγουδιέται και από άλλους (Σεργή,2000). Καθώς μεταδίδεται από στόμα σε στόμα μέσω πολλών γενεών μεταβάλλεται και παρουσιάζει διαφορές από τόπο σε τόπο. Επίσης το δημοτικό τραγούδι έχει επικοινωνιακό και τελετουργικό χαρακτήρα καθώς εντάσσεται σε έθιμα και συμβολικές πράξεις της καθημερινότητας (Σεργή, 2000).

Το νανούρισμα ανήκει στην κατηγορία των δημοτικών τραγουδιών που αναφέρονται σε διάφορες εκδηλώσεις της καθημερινής ζωής. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τα νυφιάτικα, τα παιδικά, τα ταχταρίσματα, τα κάλαντα, τα αποκριάτικα, τα τραγούδια της ξενιτιάς, τα μοιρολόγια (Ντρίνια κ.ο.,2010). Οι άλλες δύο κατηγορίες είναι τα ιστορικά τραγούδια, που δημιουργήθηκαν λόγω ενός ιστορικού γεγονότος ή αναφέρονται σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο (ακριτικά, κλέφτικα και άλλα), και οι παραλογές που είναι τραγούδια με αφηγηματικό χαρακτήρα ,επικό τόνο και δραματική έκβαση (Ντρίνια κ.ο.,2010). Τα περισσότερα δημοτικά τραγούδια όπως και τα νανουρίσματα έχουν στίχο ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο. Τα νανουρίσματα είναι κυρίως δίστιχα αλλά υπάρχουν και κάποια πολύστιχα (Σεργή,2000). Όσο αφορά την τεχνική τα ελληνικά νανουρίσματα έχουν αρκετά γνωρίσματα του δημοτικού τραγουδιού, καθώς ανήκουν σε αυτό. Αυτά είναι : οι συμβολικοί αριθμοί (χρησιμοποιείται συχνά ο αριθμός τρία και τα πολλαπλάσιά του) ,το τριαδικό σχήμα (όσα αναφέρονται στο τραγούδι παρουσιάζονται τρεις φορές ή ανά τρία), τα άστοχα ερωτήματα, οι στερεότυπες εκφράσεις, οι επαναλήψεις ,ο διάλογος ,το στοιχείο του αδύνατου, οι υπερβολές, οι προσωποποιήσεις (κάθε έμψυχο ή άψυχο μπορεί να μιλά και να παίρνει μέρος στη δράση) και ο λιτός και πυκνός λόγος (Ντρίνια κ.ο.,2010)

Δημοτικά νανουρίσματα και μοτίβα

Τα νανουρίσματα είναι γυναικεία δημιουργήματα καθώς είναι εκείνες που διαχειρίζονται αποκλειστικά τις τελετές που ταυτίζονται με τη ζωή, το θάνατο και την επικοινωνία με το υπερφυσικό (Σεργή,2000). Οι μητέρες με ωραίες ποιητικές εικόνες και την ανάλογη προς το θέμα απαλή μελωδία, εκφράζουν τη τρυφερότητα για το νήπιο που έρχεται στη ζωή (Οικονομόπουλος,1999). Με τη συναισθηματική

της φύση και το μητρικό της φίλτρο, η γυναίκα πλημμυρίζει με δημιουργία στα παιδικά αυτά τραγουδάκια (Οικονόπουλος,1999). Τα νανουρίσματα περιέχουν τις ελπίδες, τις προσδοκίες και τα όνειρα της μάνας για τη μελλοντική ευτυχία του παιδιού της, σφιχτά δεμένα με μια γλυκιά, απαλή και μακρόσυρτη μελωδία (Οικονόπουλος,1999). Από τα βασικά γνωρίσματα των νανουρισμάτων είναι η έξαρση της φαντασίας ,καθώς η μητέρα με απλή και δυναμική γλώσσα επιχειρεί φυγή από την πραγματικότητα και για την ίδια (Σεργή,2000). Ιδιαίτερα στην εποχή της Τουρκοκρατίας, που η ζωή είναι πολύ σκληρή, παρουσιάζουν έναν κόσμο ιδανικό που τα μωρά είναι ευτυχισμένα, πλούσια, βασιλιάδες και πριγκίπισσες (Σεργή,2000). Στα δημοτικά νανουρίσματα έχουμε όμοιες προσφωνήσεις τρυφερότητας και ευχές ανάλογες με τις χριστιανικές αντιλήψεις και την ατμόσφαιρα γενικά του δημοτικού τραγουδιού (Σεργή.2000). Συνηθισμένα μοτίβα είναι:

α) Οι επικλήσεις για βοήθεια από Αγίους και στην Παναγία (η ελληνίδα γυναίκα είναι εκείνη που βρίσκεται πιο κοντά στη θρησκεία και με τη τήρηση των θρησκευτικών εθίμων θεωρεί ότι απευθύνεται σε ένα οικείο πρόσωπο) (Σεργή,2000). Άλλωστε το πρόσωπο της Παναγίας συμβολίζει την αιώνια εικόνα της μητρότητας, που και εκείνη μεγάλωσε το μικρό Χριστό. Η Παναγία, ο Χριστός και οι Άγιοι έχουν στο νανούρισμα μια ανθρώπινη μορφή, δείγμα της απλοϊκότητας της μάνας του ελληνικού λαού (Μιράσγεζη,1982). Η μητέρα τάζει μεγάλα και σπουδαία πράγματα στους Αγίους για να τη βοηθήσουν να αποκοιμηθεί το παιδί της όπως καράβια, χρήματα και παλάτια. Μέσα από τα νανουρίσματα βλέπουμε επίσης πόσο πολύ σεβασμό είχε ο Έλληνας και η ελληνίδα μητέρα στη θρησκεία του αλλά και στους αντιπροσώπους του Θεού αφού θέλει να δει το παιδί μέσα στον κλήρο θεωρώντας το μεγάλη τιμή (Σεργή,2000). Επίσης σε πολλά νανουρίσματα βλέπουμε την επιθυμία της μητέρας, όταν μεγαλώσει το παιδί της να βοηθάει την εκκλησία αλλά και να επισκεφθεί τους Αγίους Τόπους κάτι που θεωρούνταν μεγάλη τιμή για τους χριστιανούς (Σεργή, 2000).

β) Οι επικλήσεις στον Ύπνο που παρουσιάζεται ως ένας προσωποποιημένος θεός, θεωρείται δηλαδή φυσικό πρόσωπο (Σεργή,2000). Ο Ύπνος σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία ήταν ο θεός του ύπνου. Αναφορές βρίσκουμε στην “Ιλιάδα”

του Ομήρου, που η Ήρα ζητά από τον Ύπνο να κοιμίσει τον Δία και ως αντάλλαγμα του προσφέρει χρυσό θρόνο. Κάπως έτσι και η μητέρα του τάζει δώρα για να αποκοιμίσει το μωρό της.

γ) Οι έπαινοι προς το παιδί που χωρίζονται σε αυτούς που απευθύνονται στο αγόρι (γιόκα μου ,καβαλάρη μου, λεβέντη μου και άλλα) ,αυτά που απευθύνονται σε κορίτσια (χήνα μου, κούκλα μου, περδικοπούλα και άλλα) και στα κοινά (αγγελούδι μου, χρυσό μου, αστρί μου και άλλα). Εδώ βλέπουμε μια δικαιολογημένη υπερβολή της μητέρας ,η οποία λόγω της μεγάλης αγάπης προς το παιδί της επιμένει να το βλέπει σαν αυτοκράτορα ή βασιλιά παρότι μπορεί να προέρχεται από φτωχική οικογένεια (Σεργή,2000).

δ) Ένα πολύ συνηθισμένο θέμα στα νανουρίσματα είναι οι ευχές και οι πόθοι της μητέρας, που μιλάνε για μια καλότυχη και ευτυχισμένη ζωή του παιδιού. Προβάλλονται σε αυτά οι δικές της ελλείψεις και ανησυχίες(Οικονομόπουλος,1999). Καθώς εκείνη ζει σε ένα φτωχικό περιβάλλον ονειρεύεται για το παιδί της το αντίθετο. Εκτός από την αγάπη της εκφράζει και τα όνειρά της. Θέλει το παιδί της να έχει έναν ευτυχισμένο γάμο, να γίνει πλούσιο, μορφωμένο αλλά και να αποκτήσει αξιώσεις π.χ. να γίνει καπετάνιος ή δεσπότης. Αξίζει να πούμε ότι το νόημα των στίχων δημιουργεί μια άλλη γλυκιά μελωδία που ο προορισμός της είναι να καθησυχάσει την μητρική καρδιά με άφθονες ελπίδες γύρω από το αβέβαιο μέλλον του παιδιού της, κάτι που νιώθει το μωρό χωρίς να καταλαβαίνει το νόημα των λέξεων .

ε) Οι κατάρες που απευθύνονται από τη μητέρα σε όποιον χαρακτηρίσει ή πειράξει το παιδί της. Η μητέρα εκείνη την εποχή είχε έντονη την ανάγκη το παιδί της να είναι καλύτερο από όλα.

στ) Οι αναφορές σε στοιχεία της φύσης. Βλέπουμε σε πολλά νανουρίσματα την αγάπη που έχουν οι άνθρωποι του λαού με τη φύση και τα πλάσματά της(Σεργή,2000). Η μητέρα ζητά από ζώα και πουλιά να νανουρίσουν το μωρό της αλλά και έντονες είναι οι αναφορές στα λουλούδια και στην ομορφιά τους που παρομοιάζονται με την ομορφιά και καλή υγεία του (ψηλό σαν κυπαρίσσι και άλλα). Σε άλλα νανουρίσματα βλέπουμε το παιδί να παρομοιάζεται με ζώα και τις

αρετές τους π.χ. “κοιμάται σαν αρνάκι”. Αναφορές αλλά και προσωποποιήσεις γίνονται και σε άλλες δυνάμεις της φύσης όπως είναι ο Βοριάς, ο ήλιος, το φεγγάρι ,τα αστέρια.

Μέσα από τα νανουρίσματα βλέπουμε ακόμα και στοιχεία ιστορικά, διάφορες αναφορές σε πόλεις, πρόσωπα και καταστάσεις που μας δίνουν πολλά για την εποχή. Συχνές είναι η αναφορές στην Αίγυπτο και στην Αλεξάνδρεια που ήταν τότε το εμπορικό κέντρο της Μεσογείου αλλά και με έντονη επιρροή από τον ελληνισμό (Σεργή,2000). Πολύ σημαντικές είναι οι αναφορές που γίνονται για την Κωνσταντινούπολη. Παρότι δεν διασώθηκαν βυζαντινά νανουρίσματα, η δόξα του Βυζαντίου επηρέασε ,για πολλά χρόνια μετά την πτώση του ,το δημοτικό τραγούδι αλλά και την ελληνίδα μάνα (Σεργή,2000). Η Πόλη είναι ένα μεγάλο κοινωνικό και εμπορικό κέντρο, από όπου η μητέρα παίρνει τα καλύτερα για το παιδί της «.....κοιμήσου και παρήγγειλα στην Πόλη τ'άρματα σου..» και «.....κοιμήσου και σου ράβουνε το πάπλωμα στην Πόλη και σου το τελειώνουνε σαράντα δυό μαστόροι.....».

Στη θεματολογία των νανουρισμάτων αντικατοπτρίζονται και πολλά στοιχεία της κοινωνίας και οι αντιλήψεις της μητέρας αλλά και πως εξελισσόταν η καθημερινότητα της (Σεργή,2000). Βασικά θέματα τα οποία απασχολούσαν τη γυναίκα τότε ήταν η κοινωνική και οικονομική καταξίωση, ο γάμος, η μετανάστευση και η αγωνία της επιβίωσης (Οικονομόπουλος,1999). Σε άλλα βλέπουμε τη μάνα να επιθυμεί για το γιο της να γίνει σπουδαίος πολεμιστής, σε άλλα να αποκτήσει υψηλές κοινωνικές θέσεις και αξιώματα και σε άλλα να γίνει μέλος της εκκλησίας (Σεργή,2000). Κοινωνικό ιδανικό των λαϊκών στρωμάτων από τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας και ως σήμερα, ήταν η μόρφωση (Σεργή,2000). Οι μητέρες επιθυμούν να σπουδάσουν τα παιδιά τους κάτι που θα τους έφερνε οικονομική ευημερία αλλά και κοινωνική καταξίωση. Κάτι που στην αρχή αφορούσε μόνο τα αγόρι, για τα κορίτσια επιθυμούσαν να είναι όμορφη, καλή νοικοκυρά και να πάρει θέση στην κοινωνία μέσα από έναν λαμπρό γάμο (Σεργή,2000).

Με βάση λοιπόν τα παραπάνω κοινά θεματικά μοτίβα κρίναμε σκόπιμο να ορίσουμε τα κριτήρια σύγκρισης των νανουρισμάτων ως εξής :

- Επίκληση στον Ύπνο
- Θρησκευτικό στοιχείο
- Επαφή με τη φύση
- Ευχές και πόθοι
- Ιστορικά και κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία
- Έπαινοι

2.1.1.1.1 ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Τα δημοτικά νανουρίσματα που ακολουθούν επιλέχθηκαν γιατί είναι αντιπροσωπευτικά δείγματα ως προς τα θεματικά κριτήρια που προαναφέραμε.

Α) Να μου το πάρεις ύπνε μου (ΔΑ)

Να μου το πάρεις , Ύπνε μου, τρεις βίγλες θα του βάλω,

Τρεις βίγλες, τρεις βιγλάτορες, κι οι τρεις αντρειωμένοι.

Βάλλω τον Ήλιο στα βουνά, τον αετό στους κάμπους,

τον κυρ βοριά το δροσερό ανάμεσα πελάγου.

Ο Ήλιος εβασίλεψεν, ο αϊτός αποκοιμήθη,

κι ο κυρ Βοριάς ο δροσερός στις μάνας του πηγαίνει.

«Γιε μ' , πού 'σουν χτες, πού 'σουν προχτές, που 'σουν την άλλη νύχτα;

Μήνα με τ'άστρι μάλωνες, μήνα με το φεγγάρι,
μήνα με τον αυγερινό, που 'μαστ'αγαπημένοι;
-Μήτε με τ'άστρι μάλωνα, μήτε με το φεγγάρι,
μήτε με τον αυγερινό, οπού 'στ'αγαπημένοι,
χρυσόν υγιόν εβίγλιζα στην αργυρή του κούνια.

Το νανούρισμα αυτό προέρχεται από τη Χίο. Το δημοσίευσε για πρώτη φορά το 1825 ο Γάλλος Κλωντ Φωριέλ στη συλλογή του «Δημοτικά τραγούδια της σύγχρονης Ελλάδας». Περιλαμβάνεται επίσης, στη συλλογή του Νικόλαου Γ. Πολίτη «Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού».

Στο τραγούδι η μητέρα απευθύνεται στον Ύπνο και τον παρακαλάει να πάρει το βρέφος της, βεβαιώνοντας την ότι θα αναθέσει την προστασία του βρέφους για όση ώρα αυτό θα κοιμάται σε τρεις φρουρούς (βιγλάτορες) : τον Ήλιο, τον αετό και τον κυρ-Βοριά. Καθώς ο Ήλιος έδυσε και ο αετός αποκοιμήθηκε, έμεινε ο κυρ-Βοριάς να προσέχει το μωρό κάνοντας τη δική του μητέρα να ανησυχεί που λείπει. Βλέπουμε ότι το τραγούδι έχει δύο σημαντικά στοιχεία των νανουρισμάτων, την επίκληση στον Ύπνο και την παρουσία των στοιχείων της φύσης, αλλά και στοιχεία γενικότερα από δημοτικά τραγούδια όπως οι προσωποποιήσεις (ο ήλιος, ο αετός, ο κυρ-Βοριάς, το αστρί , το φεγγάρι και ο αυγερινός), ο διάλογος που γίνεται ανάμεσα στη μητέρα και τον Βοριά, οι επαναλήψεις, τα άστοχα ερωτήματα «..γιε μ' ,πού 'σουν χτες, πού 'σουν προχτές, πού 'σουν την άλλη νύχτα;..», και η υπερβολή. Ο γιος αναφέρεται από τη μάνα ως αρχοντόπουλο, αφού υπάρχουν για αυτό φρουρές σε όλο τον κόσμο, αλλά παρουσιάζεται ως χρυσός γιος μέσα σε ασημένια κούνια. Αυτά δείχνουν την αξία που έχει στα μάτια της μάνας το παιδί και φανερώνει και τους ευσεβείς πόθους της. Μέσα από το νανούρισμα αυτό διακρίνεται και η μητρική αγάπη και στοργή, όχι μόνο επειδή επιστρατεύει όλα τα στοιχεία της φύσης να προσέχουν το παιδί της αλλά και δείχνει και το ενδιαφέρον της σε μια άλλη μάνα , εκείνη του κυρ-Βοριά .

Β) Γιέ μου, εγώ διάκο να σε δω (Δ_β)

Γιέ μου, εγώ διάκο να σε δω, παπά να σ'αγκαλιάσω

Και από τα χεράκια σου αντίδωρο να πιάσω.

Κοιμήσου με τη ζάχαρη, κοιμήσου με το μέλι

και νίψου με τ'ανθόνερο που νίβοντ'οι Αγγέλοι.

Το τραγούδι αυτό, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα παραδοσιακά νανουρίσματα, είναι άγνωστο ποιος το δημιούργησε αλλά και από πού προέρχεται. Το βρίσκουμε στο βιβλίο του Χρίστου Οικονομόπουλου «Νανουρίσματα και Ταχταρίσματα» που εκδόθηκε το 1999.

Απευθύνεται σε αγόρι, όπως και το παραπάνω νανούρισμα. Η μητέρα επιθυμεί να δει το παιδί της διάκο ή παπά και να πάρει αντίδοτο από τα χέρια του. Είδαμε παραπάνω πόσο σημαντική είναι η θρησκεία για την ελληνίδα μάνα. Μέσα από το νανούρισμα επιβεβαιώνεται ο μεγάλος σεβασμός της προς τους αντιπροσώπους του θεού και πόσο ψηλά είναι στη συνείδηση της, αφού επιθυμεί να δει τον γιο της μέσα στον κλήρο. Βλέπουμε επίσης και το στοιχείο του αδυνάτου και της επανάληψης «...κοιμήσου με τη ζάχαρη, κοιμήσου με το μέλι...» ενώ αναφορά γίνεται και στους αγγέλους, οι οποίοι εμφανίζονται συχνά ως απεσταλμένοι του Θεού και είναι αυτοί που εμφανίζονταν στον ίδιο το Χριστό αλλά και στη μητέρα του την Παναγία. Η μητέρα προτρέπει το παιδί της να πλυθεί με ανθόνερο, με αυτό που πλένονται και οι άγγελοι, κάτι που συμβολίζει την αγνότητα και την καθαρότητα του μωρού αλλά και την συσχέτιση του με τους ίδιους τους αγγέλους.

Γ) Κοιμήσου αστρί (Δ_γ)

Κοιμήσου αστρί, κοιμήσου αυγή, κοιμήσου νιο φεγγάρι,

κοιμήσου, που να σε χαρεί ο νιος που θα σε πάρει.

Κοιμήσου και παρήγγειλα στην Πόλη τα χρυσά σου,

στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα διαμαντικά σου.

Κοιμήσου και σου ράβουνε το πάπλωμα στην Πόλη

Και σου το τελειώνουνε σαράντα δυο μαστόροι.

Στη μέση βάνουν τον αετό, στην άκρη το παγώνι.

Νάνι του ρήγα το παιδί, του βασιλιά τ'αγγόνι.

Κοιμήσου και παράγγειλα παπούτσια στον τσαγκάρη

να σου τα κάνει κόκκινα με το μαργαριτάρι.

Κοιμήσου μες τη κούνια σου στα παχιά πανιά σου,

Η Παναγιά η Δέσποινα να είναι συντροφιά σου.

Το νανούρισμα αυτό καταγράφηκε πρώτη φορά από τον Μιχάλη Λελέκο το 1888, και προέρχεται από την Κορινθία.

Στο νανούρισμα αυτό, απευθύνεται η μάνα στη μικρή κόρη της. Για τα κορίτσια ήταν πολύ σημαντικό να είναι όμορφα, και προβάλλεται στην αρχή του νανουρίσματος με τρεις διαδοχικές μεταφορές, καθώς το μωρό παρομοιάζεται με έννοιες της φύσης που εκπέμπουν φως: αστρί, αυγή, φεγγάρι. Στη συνέχεια η μητέρα διατυπώνει μια ευχή που αφορά τον γάμο της κόρης της «...που να σε χαρεί ο γιος που θα σε πάρει..», ευχή δηλαδή για ευτυχισμένο γάμο. Για να κοιμηθεί το μωρό, η μητέρα δε του δίνει υποσχέσεις αλλά το διαβεβαιώνει για ενέργειες που έχουν ήδη γίνει, που αφορούν την πολύ σημαντική στιγμή της ζωής του παιδιού: τον γάμο. Έχει παραγγείλει από την Πόλη τα χρυσαφικά της και ένα πάπλωμα, που το κατασκευάζουν σαράντα δύο μαστόροι, εδώ βλέπουμε ότι υπάρχει υπερβολή. Το πάπλωμα βέβαια συμβολίζει όλη τη προίκα της μελλοντικής δύναμης, αλλά και τα κεντήματα που έχει πάνω, ο αετός συμβολίζει την δύναμη του άντρα και το παγώνι την ομορφιά της γυναίκας. Στο νανούρισμα αυτό διακρίνονται οι προσδοκίες της μητέρας ότι η κόρη της θα ζει μέσα στην πολυτέλεια. Ξεφεύγει από την συμβατική πραγματικότητα, δημιουργώντας έναν κόσμο φανταστικό όπου εκείνη είναι

αρχόντισσα, και η κόρη της αρχοντοπούλα και ετοιμάζει για αυτήν πλουσιοπάροχο γάμο, με πράγματα που θα προμηθευτούν από τα πιο πλούσια εμπορικά κέντρα της Ανατολής και της Δύσης «...στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα διαμαντικά σου..». Το παιδί, παρουσιάζεται επίσης σαν απόγονος βασιλιάδων και τα παπούτσια της είναι διακοσμημένα με μαργαριτάρια , κάτι που δείχνει την πολυτέλεια και τα πλούτη. Τέλος, η μητέρα δίνει την ευχή της για προστασία και προφύλαξη του παιδιού στην ιερή μορφή της Παναγίας. Το τραγούδι αυτό, είναι ένα από αυτά που μας δίνει επίσης ιστορικά στοιχεία καθώς γίνεται αναφορά στην Κωνσταντινούπολη.

Δ) Ύπνε που παίρνεις τα μικρά (ΔΔ)

Ύπνε που παίρνεις τα μικρά, έλα πάρε και τούτο,

Μικρό μικρό σου το δωκα, μεγάλο φέρε μου το.

Μεγάλο σαν ψηλό βουνό, ίσιο σαν κυπαρίσσι.

κι οι κλώνοι του ν'απλώνονται σ'Ανατολή και Δύση.

Το νανούρισμα προέρχεται από την Θάσο, ένα νησί του βορείου Αιγαίου. Το βρίσκουμε στο βιβλίο του Νικόλαου Γ. Πολίτη «Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού».

Όπως σε πολλά δημοτικά νανουρίσματα, γίνεται προσωποποίηση του Ύπνου όταν η μητέρα απευθύνεται σε αυτόν για να πάρει το μωρό της και να το κοιμίσει. Είναι εμφανές ότι η μητέρα από εκείνα τα χρόνια γνώριζε τα οφέλη που έχει ο ύπνος στην ανάπτυξη του παιδιού. Στη συνέχεια γίνονται δύο μεταφορές , να γίνει το παιδί μεγάλο σαν ψηλό βουνό και λυγερόκορμο σαν κυπαρίσσι, δείχνοντας την άμεση επαφή της μάνας με τα στοιχεία της φύσης. Ακόμα, στο νανούρισμα γίνεται αναφορά στην Ανατολή και στη Δύση «..και οι κλώνοι του να απλώνονται σε

Ανατολή και Δύση..» εκφράζοντας την ευχή της μάνας το παιδί της να γίνει σπουδαίο από την μία άκρη του κόσμου έως την άλλη.

Ε) Άπλωσε χήνα τα φτερά (ΔΕ)

Άπλωσε, χήνα τα φτερά να πλύνω του αγοριού μου

κι αητέ μου τις φτερούγες σου ν'απλώσω του μωρού μου.

Κι εσύ, αηδόνι μου γλυκό, στην κούνια να καθίσεις,

με τη γλυκιά φωνούλα σου να μου νανουρίσεις.

Και αν το δεις να κοιμηθεί, τα μάτια του να κλείσει,

Τον ύπνο σύρε φώναξε να μου το σεργιανίσει.

Έλα , ύπνε και παρ'το μου κι πάνε το στ' περιβόλια

Και γέμισε τους κόρφους του τριαντάφυλλα και ρόδα.

Τα ρόδα θα είναι της μάνας του και τ'άνθη του κυρού του

Και τα χρυσά τριαντάφυλλα θα είναι του νονού σου.

Το νανούρισμα αυτό το βρίσκουμε στη συλλογή του Νικόλαου Γ. Πολίτη. Η μητέρα στο τραγούδι απευθύνεται στο μικρό γιο της. Παρατηρούμε ότι το νανούρισμα χωρίζεται σε δύο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα η μητέρα ζητάει από τα πουλιά να τη βοηθήσουν να κοιμίσει το μωρό της, η χήνα και ο αετός με το πλύσιμο των ρούχων του μωρού και το αηδόνι με το γλυκό του τραγούδι. Εδώ εκτός από τις προσωποποιήσεις των πουλιών, βλέπουμε και την άμεση επαφή της μητέρας με τη φύση και πόσο εξοικειωμένη είναι με αυτά. Στη δεύτερη ενότητα εμφανίζεται ένα συχνό μοτίβο των δημοτικών νανουρισμάτων που είναι η επίκληση στον ύπνο. Η μητέρα ζητάει από τον ύπνο να πάρει το μωρό της και να το πάει στα περιβόλια να

τον γεμίσει τριαντάφυλλα. Θ μπορούσαμε να πούμε ότι στην πρώτη ενότητα η επαφή της με τη φύση γίνεται με τα ζωντανά στοιχεία της ενώ στην δεύτερη με τα άψυχα. Τα χρυσά τριαντάφυλλα συμβολίζουν την αγάπη ,την εκτίμηση αλλά και το πόσο πολύτιμο είναι για τη μητέρα το μωρό.

ΣΤ) Ο ύπνος τρέφει τα μωρά (ΔΣΤ)

Ο ύπνος τρέφει τα μωρά κι η 'για τα μεγαλώνει

κι η Παναγιά Κυρά-Ψιλή τα καλοξημερώνει.

Ο ήλιος εβασίλεψε πάνω στα μάουλά σου

κι ο κόσμος παραλόγισε από την ομορφιά σου.

Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι ύπνον ελαφρύ να κάμει,

νάνι το που να το χαρώ και να το καμαρώνω.

Στην παναγιά προσεύχομαι για να το ξεγλιτώνω,

κοιμήσου που να σε χαρώ και γω σε νανουρίζω

και γω την κούνια σου κουνιώ με ρόδα τη ραντίζω.

Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι ύπνον ελαφρύ να κάμει,

νάνι, νάνι, νάνι, νάνι κι όπου το πονεί να γιάνει.

Το τραγουδάκι αυτό είναι παραδοσιακό νανούρισμα που προέρχεται από την Κάλυμνο. Στους δύο πρώτους στίχους η μητέρα διαπιστώνει ότι ο ύπνος βοηθάει στην ανάπτυξη του παιδιού, και πως η Παναγία, η μεγάλη μητέρα, η οποία παρουσιάζεται σαν προστάτης του παιδιού την ώρα που κοιμάται ,φροντίζει να ξυπνήσει υγιές. Στο τρίτο και τέταρτο στίχο απευθύνεται στο παιδί της και το

επαινεί με τα ομορφότερα λόγια, ότι ο ήλιος βασίλεψε στα μαγουλά του και ο κόσμος όλος έχει τρελαθεί από το πόσο όμορφο είναι το παιδί. Έχουμε δει και παραπάνω πόσο σημαντικό είναι για το παιδί να είναι όμορφο. Στη συνέχεια , έχουμε ένα δίστιχο το οποίο επαναλαμβάνεται και στο τέλος του ποιήματος, με τον πρώτο στίχο αυτούσιο και ο δεύτερος παραλλαγμένος. Η επανάληψη είναι και αυτή ένα στοιχείο των δημοτικών νανουρισμάτων. Μετά , επανέρχεται στην Παναγία , στην οποία προσεύχεται να προστατεύει το παιδί της και με αυτόν τον τρόπο το καθησυχάζει. Πετυχαίνει έτσι το παιδί να αισθάνεται ασφαλές, ώστε ήρεμο πλέον να αποκοιμηθεί. Καθώς θα του κουνάει την κούνια ,κάτι που αρέσει πολύ στα παιδιά (λίκνισμα), θα την ραντίσει με τριαντάφυλλα. Τα τριαντάφυλλα συμβολίζουν την αγάπη , αλλά θα μπορούσαμε να πούμε πως και εδώ η μητέρα στο δικό της φανταστικό κόσμο βλέπει το παιδί σαν πρίγκιπα ή πριγκίπισσα που του στρώνουν ροδοπέταλα. Το νανούρισμα κλείνει με το ίδιο δίστιχο στο οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω.

2.1.1.1.2 ΕΝΤΕΧΝΑ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Εκτός από τα παραδοσιακά δημοτικά νανουρίσματα που είδαμε παραπάνω, έχουμε στην Ελλάδα πολύ όμορφα νανουρίσματα τα οποία έχουν συνθέσει και έχουν αποδώσει στίχους σε αυτά σημαντικοί Έλληνες καλλιτέχνες όπως ο Μάνος Λοΐζος, ο Μάνος Χατζιδάκις, ο Μίκης Θεοδωράκης και άλλοι. Παρακάτω θα αναφερθούμε σε μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα επειδή παρουσιάζουν πολλά κοινά στοιχεία με τα δημοτικά νανουρίσματα και αποτελούν ένα ξεχωριστό είδος που έχει απασχολήσει σπουδαίους καλλιτέχνες.

Α) «Νανούρισμα» (Ε_Α)

Θα κεντήσω πάνω στου αλόγου σου τη σέλλα με διαμαντόπετρες σωρό

του φεγγαριού το πήγαινε έλα στο πελαγίσιο το νερό.

Αγόρι μου, αγόρι μου, αγόρι μου να σε χαρώ.

Θα κεντήσω στ' ασημοπίστολά σου πλάι της χελιδόνας το φτερό,

κι έναν σταυρό να σε φιλάει τις νύχτες που σε καρτερώ.

Θα κεντήσω πάνω στο δίκοπό σου λάζο το βλέμμα σου το καθαρό,

αυτό το βλέμμα το γαλάζιο που δε χορταίνω να θωρώ.

Το νανούρισμα αυτό περιλαμβάνεται στον δίσκο «Θαλασσογραφίες» που κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο του 1970 και ερμηνεύεται από τη Μαρίζα Κωχ. Τη μουσική έγραψε ο Μάνος Λοΐζος και τους στίχους ο Λευτέρης Παπαδόπουλος ο οποίος λέγεται ότι το έγραψε για το γιο του. Το τραγούδι ακούγεται για πρώτη φορά από την Αλίκη Βουγιουκλάκη στην ταινία «Η νεράιδα και το παλικάρι» που προβάλλεται στους κινηματογράφους στα τέλη του 1969.

Το τρυφερό αυτό τραγούδι μοιάζει πολύ με τα παραδοσιακά δημοτικά νανουρίσματα. Με έντονα ποιητικά στοιχεία ο γονιός τάζει στο παιδί τα πιο όμορφα πράγματα. Τον φαντάζεται καβαλάρη, με ασημένια πιστόλια και μαχαίρια (λάζο: είδος μαχαριού), τα οποία θα τα στολίσει με το φως του φεγγαριού στην θάλασσα, με το φτερό του χελιδονιού και με το βλέμμα του ίδιου του παιδιού που είναι αγνό.

Β) «Νάνι του ρήγα το παιδί» (Ε_Β)

Νάνι του Ρήγα το παιδί, του βασιλιά τ' αγγόνι.

Νάνι του κήπου η πασχαλιά, του Μάη το χελιδόνι.

Κοιμήσου φως της χαραυγής κι άστρο χρυσό τ' Απρίλη

κι η Παναγιά στον ύπνο σου χαμογελά στα χείλη.

Κάμε τον ύπνο σύννεφο και τ' όνειρό σου πάχνη

κι ένα πουλί τ' αυγερινού να σ' ανταμώσει ψάχνει.

Νάνι του Ρήγα το παιδί, του βασιλιά τ' αγγόνι.

Νάνι του κήπου η πασχαλιά, του Μάη το χελιδόνι.

Το νανούρισμα το έχει συνθέσει ο Μάνος Χατζιδάκις . Οι στίχοι είναι διασκευή στα ελληνικά από τον Νίκο Γκάτσο ποιήματος του Federico Garcia Lorca.

Η μητέρα φαντάζεται το παιδί σαν βασιλικό απόγονο και τον παρομοιάζει με στοιχεία που αφορούν την ομορφιά της άνοιξης, την πασχαλιά και το χελιδόνι κάτι που βλέπουμε και στα δημοτικά νανουρίσματα. Στη συνέχεια , παρομοιάζει το παιδί της με το φως του ήλιου όταν ξημερώνει, κάτι που συμβολίζει και την έναρξη της ζωής του παιδιού αλλά και γενικότερα κάθε αρχή και νέο ξεκίνημα. Άλλο ένα στοιχείο που αφορά την άνοιξη είναι το χρυσό άστρο του Απριλίου, κάτι που επίσης εκφράζει την μικρή ηλικία του παιδιού αλλά και την τρυφερότητα της μάνας. Γενικότερα, το φεγγάρι και τα αστέρια συμβολίζουν την φωτεινότητα , την καθαρότητα και την αγνή ομορφιά.

Γ) «Κοιμήσου αγγελούδι μου» (Ε₁)

Κοιμήσου, αγγελούδι μου, παιδί μου, νάνι νάνι,

να μεγαλώσεις γρήγορα σαν τ' αψηλό πλατάνι,

να γίνεις άντρας στο κορμί και στο μυαλό

για να 'σαι πάντα μες στο δρόμο τον καλό.

Κοιμήσου, αγγελούδι μου, γλυκά με το τραγούδι μου

Κοιμήσου, περιστέρι μου, να γίνεις σαν ατσάλι

να γίνει κι η καρδούλα σου σαν του Χριστού μεγάλη,

για να μην πεις μες στη ζωή σου «δεν μπορώ»,

και αν πρέπει ακόμα να σηκώσεις και σταυρό.

Κοιμήσου, αγγελούδι μου, γλυκά με το τραγούδι μου.

Το τραγούδι αυτό σε μουσική του Μίκη Θεοδωράκη και στίχους του Κώστα Βίρβου, τραγουδήθηκε πρώτα από τη Δέσποινα Μπεμπεδέλη το 1962 και αργότερα από τον Γιάννη Πάριο και τη Σαββίνα Γιαννάτου.

Το νανούρισμα αυτό απευθύνεται σε αγόρι, ο ενήλικας προτρέπει το παιδί να κοιμηθεί για να μεγαλώσει. Δίνεται και εδώ έμφαση στα στοιχεία της φύσης «..τ' αψηλό πλατάνι..», «..περιστέρι μου..». Ακόμα βλέπουμε το θρησκευτικό στοιχείο, ο Χριστός με την μεγάλη καρδιά γίνεται παράδειγμα προς μίμηση για το παιδί, που θα αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής του όπως ο Χριστός σήκωσε το σταυρό. Το τρυφερό τραγούδι παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τα δημοτικά νανουρίσματα.

2.1.1.1.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΠΙΝΑΚΑΣ Α

	Δ _Α	Δ _Β	Δ _Γ	Δ _Δ	Δ _Ε	Δ _{ΣΤ}	Ε _Α	Ε _Β	Ε _Γ
Επίκληση στον Ύπνο	.			.	.				
Θρησκευτικό στοιχείο		.	.			.			.
Επαφή με τη φύση	.			.	.			.	.
Ευχές και πόθοι	.	.	.	.	.		.	.	.
Ιστορικά και κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία	.	.	.				.		
Έπαινοι			.			.	.		.

Παρατηρούμε ότι τα ελληνικά νανουρίσματα είτε ανήκουν στα δημοτικά είτε στα έντεχνα παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες στο θέμα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι ευχές και οι πόθοι της μητέρας εμφανίζονται συχνότερα και στις δύο κατηγορίες. Βλέπουμε ότι στα συγκεκριμένα παραδείγματα που συγκρίναμε τα υπόλοιπα θεματικά μοτίβα εμφανίζονται με την ίδια συχνότητα με εξαίρεση την επίκληση στον Ύπνο και το θρησκευτικό στοιχείο. Είναι πολύ πιθανό οι δημιουργοί των

έντεχνων νανουρισμάτων να επηρεάζονται από τα δημοτικά νανουρίσματα , με αποτέλεσμα να κινούνται στο ίδιο επίπεδο θεματικά.

2.1.1.2 ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

2.1.1.2.1 ΕΥΡΩΠΗ

Αγγλικά νανουρίσματα

Η λέξη νανουρίσματα στα αγγλικά είναι lullabies. Σύμφωνα με το βιβλίο του Leslie Daiken, ενός διάσημου Άγγλου συγγραφέα και ραδιοφωνικού εκφωνητή, «Το βιβλίο των νανουρισμάτων», η λέξη αυτή προέρχεται από ρωμαίες νοσοκόμες που χρησιμοποιούσαν τη λέξη «lalla» για να καθησυχάσουν αυτούς που φρόντιζαν(Yilmaz κ.ο.,2008). Η λέξη «lalla» σχετίζεται με το ελληνικό ρήμα «λαλέω» και το λατινικό ρήμα «loquor» που σημαίνουν μιλώ (Yilmaz,2008). Βέβαια, υπάρχει και μια άλλη άποψη ότι η λέξη «lullaby» είναι ένας συνδυασμός των λατινικών λέξεων «lulla» και «baby». Σε μια τρίτη εκδοχή, παραλλαγές στη συλλαβή δείχνουν ότι η προέλευση της λέξης είναι από το λατινικό ρήμα «lallare» (Yilmaz κ.ο.,2008). Τα νανουρίσματα, ανεξάρτητα από τη γλώσσα που χρησιμοποιούν, δημιουργούν ήχους σχετικούς με τον ύπνο (Yilmaz κ.ο.,2008). Έτσι, οι αγγλίδες μητέρες χρησιμοποιούν πολύ συχνά επαναλαμβανόμενους ήχους όπως «...ba-ha, ba-ha..» οι οποίοι θυμίζουν τον ρυθμό των χτύπων της καρδιάς (Yilmaz κ.ο.,2008). Τα αγγλικά νανουρίσματα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες ως προς το θέμα. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα νανουρίσματα που αφορούν τα συναισθήματα εκείνου που τα τραγουδάει (Yilmaz κ.ο.,2008). Η δεύτερη κατηγορία αφορά αποκλειστικά το παιδί και τον κόσμο του παιδιού (Yilmaz κ.ο.,2008). Σημαντικό στοιχείο των

αγγλικών νανουρισμάτων είναι οι δωροδοκίες για την καλή συμπεριφορά του παιδιού, που ποικίλλουν από τις πιο απλές ανέσεις μέχρι τα πιο απίστευτα αγαθά που φέρνουν πλούτο και δύναμη (Yilmaz κ.ο.,2008). Επίσης, δεν λείπουν οι απειλές και οι τιμωρίες στο παιδί που δεν κοιμάται. Άλλο ένα στοιχείο των νανουρισμάτων αυτών , κάτι που βλέπουμε και στα ελληνικά νανουρίσματα, είναι αυτό της προσωποποίησης του Ύπνου, που βασίζεται στο μύθο της χώρας του Ύπνου. Εκεί βρίσκουμε και άλλα πλάσματα της φαντασίας που αναφέρονται στα νανουρίσματα , όπως άγγελοι, νεράιδες, πουλιά που τραγουδούν και ξωτικά με μαγικές ιδιότητες. Παρακάτω θα αναφερθούμε σε δύο πολύ γνωστά αγγλικά νανουρίσματα με λίγες πληροφορίες για αυτά (Yilmaz κ.ο.,2008).

A)Γεια σου μωράκι μου-Bye baby bunting (A_A)

Γεια σου μωράκι μου

Ο μπαμπάς πήγε για κυνήγι.

Πήγε να φέρει δέρμα από κουνέλι,

για να τυλίξει το μωράκι του μέσα.

Bye baby bunting

Daddy's gone a hunting

Gone to get a rabbit skin

To wrap his baby bunting in.

Αυτό το μικρό τραγουδάκι είναι πάρα πολύ παλιό. Οι αγγλίδες μητέρες το τραγουδούσαν στα παιδιά τους και είναι διαδεδομένο σχεδόν όπου ομιλείται η αγγλική γλώσσα, παρόλα αυτά η μελωδία έχει παραμείνει αναλλοίωτη στο χρόνο (Yilmaz κ.ο.,2008). Προσφέρονται υποσχέσεις για αμοιβή, αν το παιδί συμπεριφέρεται καλά , όπως συμβαίνει και με νανουρίσματα από άλλες χώρες.

B) Λαμπερό, λαμπερό αστεράκι- Twinkle ,twinkle little star(A_B)

Λαμπερό, λαμπερό αστεράκι, αναρωτιέμαι που να βρίσκεσαι.

Πάνω απ' τον κόσμο πολύ ψηλά, σαν διαμάντι στον ουρανό.

Λαμπερό, λαμπερό αστεράκι, αναρωτιέμαι που να βρίσκεσαι.

Twinkle, twinkle, little star, how I wonder what you are.

Up above the world so high, like a diamond in the sky

Twinkle, twinkle, little star, how I wonder what you are.

Το όμορφο αυτό νανούρισμα είναι ένα από τα πιο δημοφιλή αγγλικά βρεφικά τραγουδάκια. Συνδυάζει τη μελωδία ενός γαλλικού τραγουδιού του 1761 με το αγγλικό ποίημα της Jane Taylor «Το αστέρι». Δημοσιεύτηκε πρώτη φορά το 1806 στο βιβλίο «Μελωδίες για το νηπιαγωγείο», μια συλλογή παιδικών ποιημάτων (Yilmaz κ.ο.,2008). Το παιδί παρομοιάζεται με λαμπερό αστέρι και με πολύτιμο διαμάντι ψηλά στο ουρανό εκφράζοντας έτσι την απέραντη μητρική αγάπη που για εκείνη ότι πιο πολύτιμο είναι το μωρό της.

Τούρκικα νανουρίσματα

Τα Τουρκικά νανουρίσματα είναι παραδοσιακά τραγούδια τα οποία συνδυάζουν ένα είδος παραδοσιακής μουσικής και λογοτεχνίας με συγκεκριμένες λέξεις και εκφράσεις (Yilmaz κ.ο.,2008). Ninni (νανούρισμα) είναι η λέξη που εμφανίζεται πιο συχνά σε αυτά (Yilmaz κ.ο.,2008). Τα τραγούδια αυτά τα σιγοτραγουδάει μια μητέρα στο μωρό της, στην προσπάθειά της να το καθησυχάσει ή να το κοιμίσει, κουνώντας το παράλληλα στην κούνια του ή πάνω στα πόδια της (Yilmaz κ.ο.,2008). Τα Τουρκικά νανουρίσματα, όπως και τα νανουρίσματα άλλων χωρών, εκφράζουν τα συναισθήματα της μητέρας όπως ελπίδα, φόβο, αγάπη, μίσος, πίκρα, μοναξιά,

αγάπη για το σπίτι τους που τους λείπει και θλίψη (Yilmaz κ.ο.,2008). Αρκετά συχνά τα Τουρκικά νανουρίσματα ενσωματώνουν μια παραδοσιακή ιστορία, ένα μύθο ή ένα θρύλο (Yilmaz κ.ο.,2008).

Στην Τουρκία, ειδικά τα παλιά χρόνια, τα πρώτα χρόνια του γάμου οι νεαρές κοπέλες και γενικά οι γυναίκες δεν είχαν την ευκαιρία να πούνε τις σκέψεις τους ή να δείξουν τα στοιχεία του χαρακτήρα τους στα μεγαλύτερα μέλη της οικογένειάς τους και στα πεθερικά τους (Yilmaz κ.ο.,2008) .Τα νανουρίσματα λοιπόν ήταν για αυτές ένας τρόπος να εκφράσουν τις επιθυμίες, τα όνειρα και τα προβλήματά τους. Για τη μητέρα η στιγμή που τραγουδάει ένα νανούρισμα είναι στην ουσία η μοναδική στιγμή που εκφράζει δυνατά τις σκέψεις της. Γίνεται δηλαδή το νανούρισμα μια προέκταση της καθημερινότητάς της. Τα Τουρκικά νανουρίσματα χρησιμοποιούν φράσεις όπως *ninni yavrum (oğlum, kızım...)* *ninn*, «κοιμήσου γιε μου, κόρη μου... κοιμήσου» (Yilmaz κ.ο.,2008). Μάλιστα η λέξη *ninni* χρησιμοποιείται σε όλο το νανούρισμα καθώς θεωρείται ότι ο ήχος της προκαλεί ύπνο. Εκτός από τις παραπάνω εκφράσεις συχνά στα Τουρκικά νανουρίσματα γίνεται χρήση εκφράσεων όπως «*Dandini dandini...*, *E,e,e,e,e... Hu, hu, hu,... E yavrum e,e,e,e,...*», «*E, παιδί μου, ε,ε,ε,...*» και «*Uyu yavrum ninni*», «*Κοιμήσου, μικρό μου παιδί, κοιμήσου*» και «*Uyusun da büğüsün...*», «*ας κοιμηθεί να μεγαλώσει*». Συχνά είναι αυτές ακριβώς οι εκφράσεις που δημιουργούν ένα ολόκληρο νανούρισμα (Yilmaz κ.ο.,2008).

Α) Έφυγα Από Τα Νησιά Με Τα Πόδια (*Adalardan çiktim yola*) (T_A)

Έφυγα από τα νησιά με τα πόδια,

οι αδερφοί επάνω στα άλογα, οι αδερφές με τα πόδια.

Πως ν'αντέξω αυτά τα βάσανα;

Νάνι νάνι ,νάνι νάνι, νάνι μωρό μου

Η κούνια του μωρού είναι από πεύκο,

κατρακύλησε και έπεσε από τη σκεπή.

Ο έντιμος πατέρας του έρχεται από τη Δαμασκό,

Νάνι νάνι, νάνι νάνι, νάνι μωρό μου

Η κούνια του μωρού είναι από χαλκό,

είναι τόσο βαριά για να μετακινηθεί.

Κουνώ την άδεια κούνια, νάνι νάνι, νάνι νάνι, νάνι μωρό μου.

Το νανούρισμα αυτό είναι πολύ γνωστό σε όλη την Τουρκία αλλά είναι ιδιαίτερα δημοφιλές στις ανατολικές επαρχίες. Πρόκειται για μια θλιβερή ιστορία , παρμένη από τη νομαδική ζωή που ήταν συνηθισμένη εκείνα τα χρόνια. Μια γυναίκα νομάδας, που ήταν παντρεμένη με τον αρχηγό της φυλής, καταφέρνει να κάνει παιδί μετά από επτά χρόνια προσπάθειας (Yılmaz κ.ο.,2008). Όταν το μωρό είναι δύο μηνών, η φυλή αναγκάζεται να μετακινηθεί. Η μητέρα βάζει την κούνια του μωρού στη ράχη της καμήλας, και καθώς διασχίζουν το δάσος η κούνια πιάνεται στα κλαδιά ενός δέντρου (Yılmaz κ.ο.,2008). Χωρίς να γνωρίζει τι έχει γίνει η γυναίκα συνεχίζει το ταξίδι της νομίζοντας ότι η κούνια με το μωρό είναι πάνω στη ράχη της καμήλας (Yılmaz κ.ο.,2008). Αργότερα , όταν συνειδητοποιεί τι έχει συμβεί τρελαίνεται από τη στεναχώρια της, και η φυλή της έχει βγει να ψάξει το μωρό που δυστυχώς το έχουν φάει τα όρνεα (Yılmaz κ.ο.,2008). Η μητέρα όταν το μαθαίνει , τρελαίνεται και πηγαίνει να ζήσει μόνη της στα βουνά. Καθώς περνούσαν τα χρόνια το νανούρισμα εμφάνισε πολλές παραλλαγές (Yılmaz κ.ο.,2008) .

Β) Όπως κοιμάται ας μεγαλώσει το μωρό μου (Uyusun da büyüsun) (T_B)

Όπως κοιμάται, ας μεγαλώσει το μωρό μου νάνι νάνι

Άσε την να περπατήσει νάνι νάνι,

Εεεε κοιμήσου παιδί μου νάνι νάνι

Εεεε κοιμήσου παιδί μου νάνι νάνι

Ντάντινι ντάντινι νταν μωρό μου

Οι παλάμες και τα χέρια της είναι ζωγραφισμένα με χένα μωρό μου,

εεεε κοιμήσου παιδί μου νάνι νάνι,

εεεε κοιμήσου παιδί μου νάνι νάνι.

Ντάντινι ντάντινι νταν θέλει το μωρό μου.

Από τη θεία της όμορφα ρούχα,

εεεε κοιμήσου παιδί μου νάνι νάνι,

εεεε κοιμήσου καρδιά μου νάνι νάνι.

Το συγκεκριμένο νανούρισμα ανήκει στην μεγαλύτερη κατηγορία τούρκικων νανουρισμάτων που εκφράζουν επιθυμίες και ευχές (Yilmaz κ.ο.,2008). Η συνηθέστερη ευχή είναι να κοιμηθεί το μωρό. Πιο γενικά, εκφράζουν την επιθυμία της μητέρας να έχει το μωρό διάφορα υλικά αγαθά αλλά και μια καλή ζωή (Yilmaz κ.ο.,2008). Στην πρώτη στροφή η μητέρα εύχεται στο το μωρό της να μεγαλώσει με υγεία ,στη συνέχεια η μητέρα περιγράφει το μωρό της, του οποίου τα χέρια του και οι παλάμες είναι ζωγραφισμένα με χένα. Τα παλιά χρόνια στην Τουρκία, ήταν πολύ συνηθισμένο και μάλιστα θεωρούνταν ευλογία, να κάνουν σχέδια με χένα στα χέρια του μωρού (Yilmaz κ.ο.,2008). Στην τελευταία στροφή η μητέρα εκφράζει την επιθυμία της να τη βοηθήσει η θεία της δίνοντάς ρούχα για το μωρό.

Ιταλικά νανουρίσματα

Η Ιταλία έχει διατηρήσει ένα μοντέλο παραδοσιακού τραγουδιού, εξαιρετικά παλιό και ποικίλο (Yilmaz κ.ο.,2008). Αλλαγές παρουσιάζονται μόνο, όταν μια εισβολή αλλάζει τον εθνικό χαρακτήρα μιας περιοχής, ή όταν μια κοινωνική και ψυχολογική επανάσταση ανατρέπει εντελώς τη δομή της παλιάς κοινωνίας (Yilmaz κ.ο.,2008).

Στη νότια Ιταλία, οι μελωδίες και οι στίχοι απεικονίζουν τον πόνο και τις απογοητεύσεις των γυναικών μιας πατριαρχικής κοινωνίας, παρότι είναι όμορφα είναι τραγούδια αναστεναγμού (Yilmaz κ.ο.,2008). Αντίθετα, τα νανουρίσματα από τη βόρεια Ιταλία είναι γενικά χαρούμενα ή τρυφερά. Στην Ιταλία τα νανουρίσματα τραγουδήθηκαν από όλες τις γυναίκες ενός σπιτιού (γιαγιάδες, θείες, αδελφές, κλπ). Όπως είναι φυσικό, ο σύγχρονος ιταλικός τρόπος ζωής και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έφεραν αλλαγές στα νανουρίσματα τόσο στο περιεχόμενο, όσο και στη μελωδία και τους στίχους. Σύγχρονα νανουρίσματα μπορούμε να βρούμε σήμερα σε αρκετά CD και σε ακουστικά αρχεία στο διαδίκτυο, αλλά πολύ σπάνια τα νανουρίσματα αυτά μεταφέρουν το είδος της γοητείας που είχαν εκείνα τα παλιά τραγούδια, που περνούσαν από τη μητέρα στην κόρη (Yilmaz κ.ο.,2008).

A) Κοιμήσου, Σίμο Μου (Fai la Nanna, Mio Simone) (I_A)

Ο βοσκός κλαίει όταν χιονίζει, δεν κλαίει όταν τρώει ρικότα.

Ο βοσκός κλαίει όταν βρέχει, δεν κλαίει όταν τρώει κασιόλε.

Κοιμήσου, Σίμο μου, θα μάθεις τη τέχνη του πατέρα σου,

θα μάθεις να χρησιμοποιείς το πριόνι. Κάνε νάνι, Σίμο μου.

Κάνε νάνι, γλυκέ μου, ο πατέρας σου ήρθε,

έχει φέρει ένα μικρό καπέλο για σένα.

Κάνε νάνι, γλυκέ μου, κάνε νάνι, φτωχό αγοράκι.

Μέχρι να γίνει δώδεκα και μισή, μέχρι το ψωμί στο φούρνο να είναι έτοιμο.

Μέχρι να γίνει δώδεκα και μισή, μέχρι το ψωμί να είναι έτοιμο,

οι κοπέλες είναι στη πλατεία, το μωρό μου είναι στο μεγάλο του κρεβάτι,

και κοιμήσου, Σίμο μου.

Το νανούρισμα αυτό είναι ένα παράδειγμα παλιού, λαϊκού, παραδοσιακού νανουρίσματος που απεικονίζει ένα συναίσθημα του απλού τρόπου ζωής τα παλιά χρόνια (Yılmaz κ.ο.,2008). Το συγκεκριμένο είναι από την Τοσκάνη και παρουσιάζει ένα αρχικό ενθουσιώδη τόνο που ακολουθείται από τον πιο γλυκό ρυθμό του τραγουδιού της κούνιας (Yılmaz κ.ο.,2008). Η μητέρα είναι με το αγοράκι της και προβλέπει ότι στο μέλλον θα ακολουθήσει την πορεία του πατέρα του στη ζωή και την εργασία. Άλλες γυναίκες είναι στην πλατεία μιλώντας και περπατώντας ευχάριστα, αλλά αυτή είναι στο σπίτι και μαγειρεύει το ψωμί «focaccia» και φροντίζει το μωρό της. Το άνοιγμα του νανουρίσματος είναι ενθουσιώδες και δυνατό και το κείμενο είναι προφανώς πολύ διαφορετικό από αυτό που χρησιμοποιείται συνήθως σαν θέμα για να αποκοιμηθεί ένα μωρό. Στη συνέχεια παίρνει έναν πιο ήρεμο και βαθύ τόνο.

B) Νανούρισμα Των Ήχων Και Των Χρωμάτων (Ninnananna dei suoni e dei colori) (I_B)

Κάνε νάνι, μικρέ πρίγκιπα, κάνε νάνι, καρδούλα μου,

κοιμήσου καλά στη κούνια σου, η μαμά σου είναι εδώ κοντά.

Κλείσε τα μάτια και κοιμήσου για πολλή ώρα και θα δεις πως όλα είναι μαγικά.

Κόκκινο, πράσινο, μπλε και χρυσό είναι πιο όμορφα, καρδούλα μου.

Βιόλα, άρπα και μαντολίνο: Όλα είναι ήχοι για το μικρό μου αγοράκι.

Κάνε νάνι, μικρό τριαντάφυλλο, κάνε νάνι, κουκλίτσα μου,

κοιμήσου καλά στη κούνια σου, η μαμά σου είναι εδώ κοντά.

Κλείσε τα μάτια και κοιμήσου για πολλή ώρα και θα δεις πως όλα είναι μαγικά.

Κόκκινο, πράσινο, μπλε και χρυσό είναι πιο όμορφα, καρδούλα μου.

Βιόλα, άρπα και μαντολίνο: Όλα είναι ήχοι για το μικρό μου κοριτσάκι.

Αυτό είναι ένα σύγχρονο , καινούριο νανούρισμα το οποίο δημιουργήθηκε για το πρόγραμμα «Γλώσσες από την κούνια» . Αφιερώνεται σε ένα αγοράκι ή ένα κοριτσάκι που, καθώς είναι έτοιμο να κοιμηθεί με τους γονείς της/του, εξερευνά τον κόσμο του ονείρου, που είναι φτιαγμένος από όμορφα χρώματα και ήχους.

Νανουρίσματα από τη Ρουμανία

Τα νανουρίσματα αντιπροσωπεύουν μια από τις παλαιότερες και πιο ενδιαφέρουσες κατηγορίες της Ρουμάνικης λαογραφίας (Yilmaz κ.ο.,2008). Οι ρίζες τους βρίσκονται στο παρελθόν, σε πιο παλιές εποχές όταν οι παραδοσιακές σχέσεις και ο τρόπος ζωής έδιναν στις μητέρες τη δυνατότητα να είναι πολύ κοντά στα παιδιά τους και να τους τραγουδούν διάφορα τραγούδια, ειδικά νανουρίσματα (Yilmaz κ.ο.,2008) .Είναι αξιοσημείωτο, ότι δεν έχουν ξεχωριστούς τίτλους, αλλά τον ίδιο γενικό τίτλο «Ένα νανούρισμα» (Yilmaz κ.ο.,2008). Μέσω των νανουρισμάτων οι μητέρες δείχνουν την αγάπη τους στα μωρά τους και τους εύχονται η ζωή τους να είναι ήρεμη και ευτυχισμένη (Yilmaz κ.ο.,2008). Οι μητέρες επιθυμούν τα μωρά τους να μεγαλώσουν εύκολα, προκειμένου να είναι σε θέση να τις βοηθήσουν όταν θα είναι ηλικιωμένες ή άρρωστες. Τα Ρουμάνικα νανουρίσματα βασίζονται σε μια παλιά και παραδοσιακή, κοινή δομή σε όλες τις περιοχές, που ελαφρώς αλλάζει από γενιά σε γενιά (Yilmaz κ.ο.,2008). Για παράδειγμα, οι ίδιες μιμητικές λέξεις όπως το «nani, nani, aida, hai, haia, abu, abua» μπορεί να βρεθούν στα νανουρίσματα από τους αρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα (Yilmaz κ.ο.,2008). Σήμερα τα νανουρίσματα τραγουδιούνται, ειδικά στην επαρχία από τις γιαγιάδες που μεγαλώνουν τα εγγόνια τους, αλλά τραγουδιούνται επίσης και σε σύγχρονα μοτίβα από τις μητέρες στις πόλεις (Yilmaz κ.ο.,2008).

A) Αποκοιμήσου Μωράκι Μου (Culcă-te, ruiuț micuț) (P_A)

Αποκοιμήσου μωράκι μου, και να ξυπνήσεις μεγάλο παιδί,
προσπάθησε να κοιμηθείς και να αποκοιμηθείς.

Μέχρι τα λευκά χαράματα να φέρουν τη μέρα, μετά κοιμήσου και αποκοιμήσου
μέχρι αύριο την αυγή.

Αναρωτιέμαι ποιος επινόησε αυτό το τραγούδι;

Φαντάζομαι ότι το τραγούδησε πρώτα το στοματάκι ενός μωρού,
καθώς η μητέρα του το άφησε να κοιμάται και το βρήκε να τραγουδάει.

“Abua, bua, bua, bua,” η μητέρα σου απαλά θα σε φιλήσει.

Μη φοβάσαι τους δράκους του δάσους, η μητέρα σου πάντα σε προστατεύει.

Μωρό μου με μικρά ματάκια σαν μαύρα βατόμουρα,

η μητέρα σου θα πάει στο δάσος, θα σου φέρει μικρά κλαδιά από τα δέντρα

και θα σου φτιάξει μπισκότα.

Το τραγουδάκι αυτό είναι ένα παλιό νανούρισμα από τη κεντρική και δυτική Ρουμανία, το οποίο ακόμα και σήμερα τραγουδούν οι μητέρες που ζουν στην ύπαιθρο (Yilmaz κ.ο.,2008). Η μητέρα με αγάπη μιλάει γλυκά στο μωρό της και εύχεται να κοιμηθεί και μεγαλώσει στον ύπνο του μέχρι την αυγή. Με αυθόρμητα λόγια αναρωτιέται για το δημιουργό του πιο γνωστού Ρουμανικού νανουρίσματος και συμπεραίνει ότι είναι τόσο παλιό και αγνό που θα μπορούσε να έχει τις ρίζες του στο αγνό τραγούδι ενός μωρού (Yilmaz κ.ο.,2008). Στη συνέχεια του νανουρίσματος η μητέρα ενθαρρύνει το μωρό της να μη φοβάται τα κακά πλάσματα του δάσους γιατί αυτή θα το προστατεύει πάντα. Στην τελευταία στροφή, η μητέρα παρομοιάζει τα μάτια του μωρού της με βατόμουρα, μια εικόνα που μας παραπέμπει στη σταθερή αγάπη που έχουν για τη φύση οι άνθρωποι που ζουν στην ύπαιθρο (Yilmaz κ.ο.,2008).

Β) Νάνι, Νάνι Γλυκό Μωράκι Μου (Nani, nani puişor) (P_B)

Νάνι, νάνι γλυκό μωράκι μου, νάνι, νάνι γλυκό μωράκι μου.

Μέχρι αύριο το μεσημεράκι, μέχρι αύριο το μεσημεράκι.

Να γίνεις μεγάλο και δυνατό, να γίνεις μεγάλο και δυνατό.

Αγαπημένο μωράκι της μαμάς σου, αγαπημένο μωράκι της μαμάς σου.

Νάνι, νάνι γλυκό μωράκι μου, νάνι, νάνι γλυκό μωράκι μου.

Μέχρι αύριο το μεσημεράκι, μέχρι αύριο το μεσημεράκι.

Το νανούρισμα αυτό είναι δημοφιλές σε όλη τη Ρουμανία. Η μητέρα εύχεται στο μωρό της να κοιμηθεί μέχρι το μεσημέρι της άλλης μέρας, για να αναπτυχθεί και να γίνει δυνατό. Με μια σχετικά απλή δομή η μητέρα εκφράζει τη αγάπη με όμορφα λόγια και ευχές για την ανάπτυξη του παιδιού της.

2.1.1.2.2 ΑΦΡΙΚΗ

Α) Νανούρισμα από τη Σενεγάλη (ΑΦ_Α)

Άγιο Νένε (Νάνι το μωρό μου)

Νάνι το μωρό μου ,ποιος θα μου φτιάξει ένα φυλαχτό

Και ποιος θα το φέρει στο Σααλούμ, στο Σααλούμ έχει δύο δωμάτια.

Το τρίτο είναι η κουζίνα, η κουζίνα του βασιλιά.

Νάνι το μωρό μου, το όμορφο μωρό μου.

Το τρυφερό αυτό τραγουδάκι έχει καθησυχαστικό σκοπό. Σε κάποιες παραλλαγές, το πρώτο δίστιχο λέει ότι όποιος πειράξει το μωρό μου θα τον στείλω στο Σααλούμ (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στο φυλαχτό και στην απομάκρυνση όλων όσων μπορούν να βλάψουν το παιδί. Η συνήθεια να

προσφέρεται στο μωρό ένα φυλαχτό για να το προστατεύει από κάθε κακό παραμένει ζωντανή ακόμα και στις μέρες μας (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Τις περισσότερες φορές το φυλαχτό είναι ένας στίχος από το Κοράνι, διπλωμένος και φυλαγμένος σε ένα κομμάτι από δέρμα στολισμένο με χάντρες, που το δένουν γύρω από τη μέση ή το λαιμό του παιδιού (Γκρολεζιά κ.ο.,2010).

Β) Νανούρισμα από το Κονγκό (ΑΦ_B)

Ουά ουά, ουά ουά (Ησύχασε και άκου με)

Ησύχασε και άκου με, παιδί μου μη κλαις.

Μην κλαις παιδί μου, η μαμά είναι εδώ.

Μην κλαις, μην κλαις τη μάνα σου, θα ανεβάσεις πυρετό.

Μην κλαις, μην κλαις τον πατέρα σου, θα ψηθείς στον πυρετό.

Το παιδί που το ξερίζωσαν από τον πατέρα του, αυτό προσεύχεται.

Το παιδί που έχασε μάνα και πατέρα, φροντίστε το, όσοι βρίσκεστε κοντά του.

Αυτό το νανούρισμα, που είναι αφιερωμένο στα ορφανά, αποτελείται από δύο μέρη (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Το περισσότερο αποτελείται από μια κοινή έκφραση και δίνεται στις μητέρες να αυτοσχεδιάσουν. Ζητούν από τις οικογένειες να στηρίξουν τα ορφανά παιδιά, να εξασφαλίσουν το μέλλον τους, την τροφή και τη μόρφωση τους (Γκρολεζιά κ.ο.,2010).Το νανούρισμα είναι γνωστό σε όλο το Κονγκό και την Ανγκόλα, και διαφέρει από περιοχή σε περιοχή (Γκρολεζιά κ.ο.,2010).

2.1.1.2.3 ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ

Α) Νανούρισμα από τη Γουαδελούπη (ΛΑ_A)

Λε τιμούν αν-μουάν (Το παιδί μου και η μαμά)

Όταν το παιδί μου ζητάει μεμέ, του δίνω να φάει ματετέ.

Νάνι το μωρό, ο μπαμπάς δεν είναι εδώ,

η μαμά είναι μονάχη και δεν ξέρει τι να κάνει.

Νάνι το μωρό, ο μπαμπάς δεν είναι εδώ,

η μαμά είναι μονάχη κι έχει βάσανα.

Η παραμελημένη γυναίκα είναι συνηθισμένο θέμα στα τραγούδια των νησιών. Το νανούρισμα είναι μια ευκαιρία να ανακουφιστεί από τις αγωνίες της η μητέρα (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Τα λόγια του τραγουδιού εμφανίζονται σε διάφορες παραλλαγές, ο σύζυγος πηγαίνει για ψάρεμα ή στην πόλη αφήνοντας στη γυναίκα του την φροντίδα του σπιτιού (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Η μητέρα δεν μπορεί να δώσει απαντήσεις στο παιδί που κλαίει. Στο συγκεκριμένο νανούρισμα, ενώ το παιδί θέλει να θηλάσει, η μητέρα του δίνει «ματετέ» ένα φαγητό με ρύζι και καβούρι που δεν του αρέσει (Γκρολεζιά κ.ο.,2010).

Β) Νανούρισμα από την Βραζιλία (ΛΑ_B)

Φτιάξε μας ένα πεπόνι από κολοκύθα(Ντι αμπομπορα φας μελαο)

Φτιάξε μας ένα πεπόνι από κολοκύθα, φτιάξε μας καρπούζι από πεπόνι.

Φτιάξε μας γλυκά, κυρά, φτιάξε μας μαρμελάδα από φρούτα του πάθους.

Όποιος θέλει να μάθει να χορεύει, πηγαίνει στο σπίτι του Τζουκίνια.

Πηδάει, χορεύει και λικνίζεται.

Το τραγουδάκι αυτό αναφέρεται στην αποικιακή Βραζιλία και στην παραγωγή της ζάχαρης (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Η «κυρά» είναι η γυναίκα του αυστηρού που ζει απομονωμένη, και το «σπίτι του Τζουκίνια» είναι το σπίτι των σκλάβων από όπου ακούγονται χοροί και τραγούδια (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Τα παιδιά αγαπούν αυτό το τραγούδι γιατί αναφέρεται στις παραδοσιακές λιχουδιές (Γκρολεζιά κ.ο.,2010).

2.1.1.2.4 ΑΣΙΑ

A) Νανούρισμα από την Ιαπωνία (ΑΣ_A)

Νάνι , μικρό μου, νάνι (Νεν νεν κορόρι γιο)

Νάνι , μικρό μου, νάνι, τι καλό που είσαι , νάνι.

Από πού έφυγε η νταντά σου;

Έφυγε από τους γονείς της, που ζουν πέρα από το βουνό.

Και τι σου έφερε; Ένα μικρό τύμπανο και μια φλογέρα.

Το νανούρισμα αυτό εμφανίστηκε την εποχή του Έντο, ανάμεσα στο 1600 και το 1868, μια εποχή που η χώρα της Ιαπωνίας χαρακτηρίζεται από μεγάλα συστήματα ιεραρχίας (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Τη φροντίδα των μικρών παιδιών αναλάμβανε κάποιο νεαρό κορίτσι από φτωχή οικογένεια. Η μητέρα αναφέρεται στο ταξίδι της τροφού και στα δώρα που θα του φέρει όταν γυρίσει (Γκρολεζιά κ.ο.,2010).

B) Νανούρισμα από την Κορέα (ΑΣ_B)

Νάνι το μωρό μου (Τζα τζανγκ τζα τζανγκ)

Νάνι το μωρό μου, τι γλυκά που κοιμάται.

Μη λαλείς, πετεινέ, θα ξυπνήσεις το μωρό μου.

Μη γαβγίζεις, σκύλε, θα ξυπνήσεις το μονάκριβο μου.

Μη μουγκανίζεις, αγελάδα, θα ξυπνήσεις το αργυρό μου.

Τι γερό που είναι το μωρό μου, ο θησαυρός μου.

Πιο πολύτιμο και από χρυσάφι , πιο πολύτιμο και από νεφρίτη.

Νάνι το μωρό μου, τι γλυκά που κοιμάται.

Το νανούρισμα αυτό εκφράζει την αγάπη και την τρυφερότητα της οικογένειας με έναν απλό τρόπο. Η μητέρα απευθύνεται στα ζώα να μην φωνάζουν και ξυπνήσουν το μωρό της. Το συναντάμε σε διάφορες παραλλαγές με διάφορα ζώα , με τον σκύλο και τον πετεινό να εμφανίζονται πιο συχνά (Γκρολεζιά κ.ο.,2010). Επίσης αναφέρεται στον πολύτιμο λίθο νεφρίτη, ο οποίος στην Ασία θεωρείται πολυτιμότερος από το χρυσάφι, και από αυτό κατασκευάζονται πολλά κοσμήματα και ζώνες αξιωματούχων και πλουσίων (Γκρολεζιά κ.ο.,2010).

2.1.1.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΞΕΝΩΝ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΩΝ

	Επίκληση στον Ύπνο	Θρησκευτικό στοιχείο	Επαφή με τη φύση	Ευχές και πόθοι	Ιστορικά και Κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία	Έπαινοι
A _A			.		.	
A _B			.			.
T _A					.	
T _B				.	.	
I _A					.	
I _B			.			.
P _A			.		.	
P _B				.		.
AΦ _A	.	.			.	
AΦ _B				.	.	
ΛA _A					.	
ΛA _B					.	
AΣ _A					.	
AΣ _B			.	.	.	.

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι ανάμεσα στους πολιτισμούς το πιο κοινό θεματικό μοτίβο αφορά τα ιστορικά και κοινωνικοπολιτισμικά στοιχεία. Αμέσως μετά είναι η επαφή με τη φύση και μετά οι έπαινοι , οι ευχές και οι πόθοι και τελευταία η επίκληση στον Ύπνο και το θρησκευτικό στοιχείο.

2.1.2 ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στην ακουστική διάσταση των νανουρισμάτων επειδή σύμφωνα και με την εισαγωγή μας είναι ιδιαίτερα σημαντική για το βρέφος και το παιδί. Κρίναμε μάλιστα σκόπιμο να ορίσουμε και εδώ συγκεκριμένα μουσικά-ακουστικά χαρακτηριστικά τα οποία θα αποτελέσουν τα κριτήρια της σύγκρισης μας. Τα κριτήρια αυτά επιλέχθηκαν από μέρος μας γιατί από μια πρώτη ακρόαση των νανουρισμάτων διαπιστώθηκε συχνή εμφάνιση τους και είναι τα ακόλουθα:

- Αργή χρονική αγωγή
- Επανάληψη λέξεων και φωνηέντων που εμπεριέχουν «α, ε,ι»
- Μακρόσυρτοι ήχοι φωνηέντων
- Καθοδικές μουσικές φράσεις
- Υψηλός τόνος φωνής

Αξίζει να πούμε ότι για πραγματοποιήσουμε την σύγκριση αυτή έπρεπε να ακούσουμε τα νανουρίσματα όλα στην γλώσσα που είναι το καθένα και όχι μεταφρασμένα στα ελληνικά .

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ

	Αργή χρονική αγωγή	Επανάληψη λέξεων που εμπεριέχουν «α,ε,ι»	Μακρόσυρτοι ήχοι φωνηέντων	Καθοδικές Μουσικές φράσεις	Υψηλ ός Τόνος φωνή ς
Δ_A	.	.	.		
Δ_B	.		.	.	.
Δ_Γ	.	.			.
Δ_Δ	.	.		.	.
Δ_E	.			.	.
$\Delta_{\Sigma\Gamma}$	.	.		.	.
E_A	.			.	.
E_B	.	.			.
E_Γ	.	.	.	.	.
A_A	.	.			
A_B	.	.	.		.
T_A	.	.	.	.	.
T_B	.	.	.	.	.
I_A	.	.			.
I_B	.				.
P_A	.	.		.	.
P_B	.	.	.	.	.
$A\Phi_A$	.	.	.	.	.
$A\Phi_B$			.	.	.
ΛA_A	.	.	.	.	.
ΛA_B					
$A\Sigma_A$	.	.	.	.	.
$A\Sigma_B$	.	.	.	.	.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία έχει θέμα τα νανουρίσματα και την επίδραση τους στα παιδιά. Το νανούρισμα, ένα τραγούδι που συναντάμε σε όλους τους πολιτισμούς, τραγουδιέται από την μητέρα για να κοιμίσει το μωρό. Όμως μέσα από αυτή τη διαδικασία το βρέφος λαμβάνει σημαντικά ερεθίσματα που αφορούν τη γνωστική και την γλωσσική του ανάπτυξη αλλά και αλληλεπιδρά με τον ενήλικα με αποτέλεσμα την ενδυνάμωση της συναισθηματικής τους σχέσης και την κάλυψη βασικών αναγκών, όχι μόνο για το βρέφος αλλά και για τον ενήλικα. Αφού διαπιστώθηκαν τα οφέλη του νανουρίσματος στο πρώτο μέρος στη συνέχεια προχωρήσαμε σε σύγκριση των νανουρισμάτων ως προς το θεματικό μοτίβο και ως προς το ακουστικό-μουσικό στοιχείο, τόσο σε νανουρίσματα της Ελλάδας (δημοτικά και έντεχνα) όσο από όλο τον κόσμο. Στους στίχους των νανουρισμάτων παρατηρούμε το ποιητικό στοιχείο με έξαρση της φαντασίας τον κόσμο του ενήλικα, ο οποίος με τα λόγια αυτά ηρεμεί ο ίδιος και μεταφέρει έτσι την αίσθηση αυτή ασφάλειας στο παιδί. Το σημαντικότερο ίσως συμπέρασμα της συγκριτικής μας έρευνας είναι ότι από τη μία μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών εντοπίζονται αρκετές διαφορές στη θεματολογία, πράγμα που απορρέει από τις διαφορές του κοινωνικού περιβάλλοντος που τα γεννούν. Άλλωστε, αν τα λόγια των νανουρισμάτων αφορούν πρωτίστως τον ενήλικα και τις δικές του ανησυχίες, είναι φυσικό αυτά να μεταβάλλονται από κοινωνία σε κοινωνία σε μεγάλο βαθμό. Από την άλλη όμως και σε σχέση με το πιο μουσικό-ακουστικό στοιχείο των νανουρισμάτων διαπιστώνουμε αρκετές ομοιότητες στα νανουρίσματα χωρών σε όλο τον πλανήτη. Αυτό ίσως να σημαίνει ότι υπάρχουν κάποιες βασικές ανθρωπολογικές αρχές που σχετίζονται με τον τρόπο που η μουσική επιδρά στον ανθρώπινο ψυχισμό και επιτρέπει την επικοινωνία βρέφους-ενήλικα σε ένα προγλωσσικό επίπεδο. Άλλωστε το συμπέρασμα αυτό της εργασίας μας συμφωνεί και με ευρύτερες εμπειρικές έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για τη μουσική φύση των νανουρισμάτων. Αυτό μας οδηγεί και στο συμπέρασμα ότι πρωτίστως τα νανουρίσματα επιδρούν στην ψυχολογία του παιδιού πρωτίστως με τη μουσική-ακουστική τους διάσταση και εμμέσως με το κείμενο και τη θεματολογία τους και

πιο συγκεκριμένα μέσα από την επιρροή στον εσωτερικό κόσμο του ανήλικα. Παρόλο που τα δείγματα που μελετήσαμε είναι κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα και όχι ένα πλήρες αντιπροσωπευτικό δείγμα της κάθε κουλτούρας, τα κοινά χαρακτηριστικά εμφανίζονται ακόμα και σε πολιτισμούς που δεν είχαν καμία γεωγραφική ούτε πολιτισμική επαφή μεταξύ τους, όπως για παράδειγμα νανουρίσμα Ελλάδας-Ιαπωνίας. Ασφαλώς η επιλογή των νανουρισμάτων στις πηγές που μελετήσαμε έγινε και με βάση της προσπάθειας να ανταποκρίνονται στις προσδοκίες ακροατών στις δικές μας δυτικές κοινωνίες. Η εθνολογική έρευνα σε πιο πρωτογενές υλικό θα μπορούσε σίγουρα να δώσει πιο έγκυρα και ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Ωστόσο και στη μικρή κλίμακας έρευνα που προηγήθηκε, οδηγηθήκαμε σε συμπεράσματα χρήσιμα για τη φύση των νανουρισμάτων και της μουσικής, για την ψυχολογία του βρέφους και του ενήλικα και για τις δυνατότητες επικοινωνίας που προσφέρει η μουσική. Μέσα από τα συμπεράσματα αυτά αναδεικνύεται και η διαχρονική αξία των νανουρισμάτων. Μελετώντας δηλαδή τις αντιδράσεις βρεφών που ακούν νανουρίσματα από διάφορες χώρες και σε διαφορετική γλώσσα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βοσνιάδου, Σ. (2001), Εισαγωγή στην ψυχολογία, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg
- Γκρολεζιά, Σ.(2010) Τα πιο όμορφα νανουρίσματα του κόσμου, (Μιτση, Γεροκώστα, Ε.), Αθήνα, Εκδόσεις Κόκκινο
- Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου, Λ. (2001), Τα έξι πρώτα χρόνια της ζωής, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Καψάλης, Α. (2004), Παιδαγωγική Ψυχολογία, Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος «Αδελφών Κυριακίδη»
- Καψωμένος, Ε. (2008), Το δημοτικό τραγούδι μια διαφορετική προσέγγιση, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη
- Μιράσγεζη, Μ. (1982), Νεοελληνική λογοτεχνία, Αθήνα , Ιδιωτική Έκδοση
- Ντρίνια, Θ., Στράτου, Α., (2010), Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήνα, Εκδόσεις Σαββάλας
- Οικονομόπουλος, Χ. (1999), Νανουρίσματα και ταχταρίσματα της ελληνίδας μάνας για το παιδί της, Αθήνα, Εκδόσεις Ακίδα
- Πιάνος, Κ. (2000), Ψυχοκοινωνικές διαταραχές και η αντιμετώπιση τους, Αθήνα, Εκδόσεις «Έλλην»
- Πολίτης, Ν. (2002), Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού, Αθήνα, Εκδόσεις Εκάτη (Επανεκδοση)
- Ράπτης, Θ. (2008), Τα νανουρίσματα και η επίδραση τους στα παιδιά, Πολυφωνία, 13,102-116
- Σαλακάκ, Η. (2004), Μουσικές Βιταμίνες, Αθήνα, Εκδόσεις Fagotto
- Σέργη, Γ. (2000), Νεοελληνικά Λαϊκά Νανουρίσματα και ταχταρίσματα, Αθήνα, Εκδόσεις Φιλιπότη

Φλωριέλ, Κ. (2000), Ελληνικά δημοτικά τραγούδια, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Caine, J. (1991), The effect of music on the selected stress behaviors, weight, caloric and formula intake, and length of hospital stay of premature and low-birth neonates in a newborn intensive care unit, *Journal of music therapy*, XVIII,88-100

Cassidy, J., Ditty, K., (1998),Presentation of aural stimuli to newborns and premature infants :an audio logical perspective , *Journal of music therapy*, XXXV(2), 70-87.

Dookchitra, D., Panthuraamphrn, C., (1988), The outcome of fetal response and learning to prenatal stimuli.

Leader, L., Baillie, P., (1982) ,The assessment and significance of habituation to a repeated stimulus by the human fetus, *Early human development*,7, 211-219.

Lecaunet,J., Granier, C., (1988), Fetal cardiac and motor responses to octave-band noises as a function of cerebral frequency, intensity and heart rate variability, *Early human development*, 18, 81-93.

Nocker, M. , (1999), Premature birth and music therapy. Clinical application of music therapy in developmental disability, pediatrics and neurology, London, Kingstley pub.

Righetti. P., (1996), The emotional experience of the fetus: a preliminary report, *Pre- and Perinatal Psychology Journal*, 11(1), 55-65

Rock, A., Trainor, L., Addison, T., (1999), Distinctive messages in infant-directed lullabies and paly songs, *Developmental psychology*35 (2), 527-534.

Satt, B., (1984), An investigation into the acoustical induction of intrauterine learning, *Dissertation abstracts*, unpublished doctoral dissertation , California School of Professional Psychology.

Trehub, S., (1993), Maternal singing in cross cultural perspective, *Infant behavior and development*, 16, 285-295.

*Unyk, A., Trehub, S., Trainor, L., (1992), Lullabies and simplicity :a cross cultural perspective , *Infant behavior and development* ,16, 193-211.*

Yilmaz, F., (2008), Languages from the Cradle (The Lullabies of Europe) , http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=37255&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

ΗΧΗΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

CD: Νίκος Κυπουργός-Σαββίνα Γιαννάτου, (1998), Νανουρίσματα, Lyra

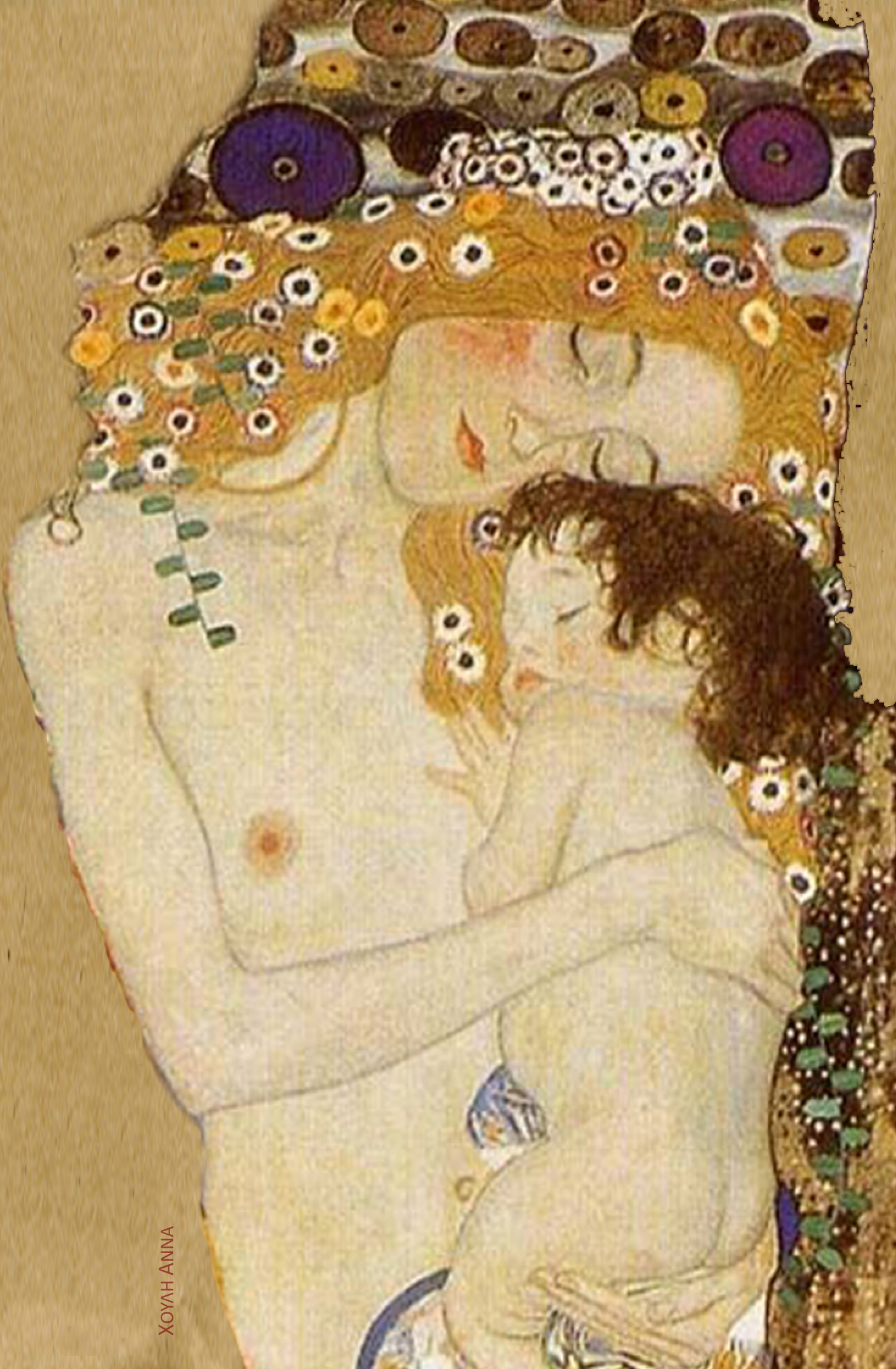
CD: Γκρολεζιά, Σ. (2010), Τα πιο όμορφα νανουρίσματα του κόσμου

CD: Yilmaz, F. (2008), Languages from the cradle (the lullabies of Europe)

Internet: Ελληνικός πολιτισμός-Νανουρίσματα,

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/mou/nanourismata.htm>

ХОУНН АННА